

واکاوی مفهومی سبک زندگی اسلامی - ایرانی از دیدگاه مقام معظم رهبری در آینه آیات و روایات

محمد بنائیان سفید

دانش آموخته دکترای تخصصی برنامه ریزی درسی و رئیس مرکز علمی-کاربردی
فرهنگ و هنر واحد ۳۳ تهران m.bana1872@gmail.com (مسئول مکاتبات)

محمد حسین یار محمدیان

عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان mahyarm@yahoo.com

نرگس کشتی آرای

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان اصفهان keshitariay@gmail.com

سید مهدی آقاپور

عضو هیات علمی دانشگاه تهران aghapour@ut.ac.ir

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: این مقاله بخشی از تحقیقی است که با هدف «واکاوی مفهومی سبک زندگی اسلامی - ایرانی از دیدگاه مقام معظم رهبری و دلالت‌های آن بر برنامه درسی» انجام پذیرفت
روش پژوهش: روش ترکیبی (کیفی و کمی) ۱- روش تحلیل محتوای نظام مقوله ای قیاسی (مایرینگ) از سنت پژوهش کیفی برای تحلیل مفهوم و شبکه مفهومی و ساختار مفهوم سبک زندگی اسلامی - ایرانی از دیدگاه مقام معظم رهبری براساس سوالات این تحقیق می‌باشد... ۲- پیمایش و توافق سنجی. به این صورت که دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در آینه آیات و روایات بررسی گردید.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان همسویی دیدگاه مقام معظم رهبری در آئینه قرآن و روایات با ساحت‌های شش گانه، و عناصر پنج گانه (تفکر و تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق) و عرصه‌های چهارگانه ارتباطی (خود، خالق، خلق و خلقت) و مولفه‌های پنج گانه برنامه درسی (ساختار، هدف، محتوا، روش و ارزشیابی) شناسایی گردید.

نتیجه گیری: با توجه به یافته‌های تحقیق که از ۳۶۴ آیه و ۱۴۶ حدیث و ۱۱۰ متن دیدگاه مقام معظم رهبری که بیشترین ارتباط را با سبک زندگی اسلامی داشته اند به ۵۳۵۳ کلیدواژه و با توجه به طبقه‌بندی هدفمند در ۲۷ مقوله و شناسایی آن بردلالات‌های برنامه درسی راهنمای بسیار ارزشمندی در تدوین برنامه درسی می‌توان مورد استفاده قرار داد و در جهت وصول به هدف که همان جهت گیری به حیات طیبه و قرب الهی در سبک زندگی اسلامی می‌باشد نقشه راه راترسیم کرد.

واژگان کلیدی: سبک زندگی، قرآن و عترت، رهبران انقلاب اسلامی، برنامه درسی، اسلامی - ایرانی

مقدمه

مؤلفه‌های آن اقدام نمود و این سؤال کلی در ذهن خطور می‌نماید که «واکاوی مفهومی سبک زندگی ایرانی - اسلامی مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری و دلالت‌های آن بر برنامه درسی چگونه شناسائی می‌شود؟» مقام معظم رهبری (۱۳۹۱): «رفتار اجتماعی و سبک زندگی، تابع تفسیرهای ما از زندگی است. هدف زندگی چیست؟ هر هدفی که ما برای زندگی معین کنیم، برای خودمان ترسیم کنیم، به طور طبیعی متناسب باخود، یک سبک زندگی به ما پیشنهاد می‌شود». سبک زندگی با توجه به زندگی افراد و ابعاد مختلف آن، چه در سطح آکادمیک و چه در سطح روان‌شناسی و جامعه‌شناسی و نیز از دیدگاه دینی و حوزه‌های علمیه و از نظر زندگی توده مردم، می‌تواند مرتبط و منشاء اثر باشد. معظم له فرمودند: «یکی از ابعاد پیشرفت با مفهوم اسلامی، عبارت است از سبک زندگی، رفتار اجتماعی، شیوه‌های زیستی - اینها عبارت اخرای یکدیگر است این یک بعد مهم است یعنی ضرورت پرداختن به مقوله «سبک زندگی اسلامی». محورهای اصلی دیدگاه مقام معظم رهبری به سبک زندگی در جدول شماره ۱ ذکر شده است.

برای اثبات پایایی یاب اورپذیری این تحقیق از تحلیل مضمونی اهم محورهای مطالعات سبک زندگی اسلامی - ایرانی مقام معظم رهبری و مصادیق آن از منظر قرآن و روایات بهره گرفته شده است (بنائیان سفید، محمد، ۱۳۹۲)

چرا فرهنگ کار جمعی در جامعه‌ی ما ضعیف است؟ کارجمعی عبارت است از: عملیاتی و اجرایی نمودن تصمیمات، طرح‌ها و اقداماتی که نیاز به خردجمعی و فعالیتهای گروهی دارد. خداوند در سوره مائده می‌فرماید: «و تعاونوا علی البر و التقوی»؛ و نیز حتی اعتصام به حبل الله هم باید دسته جمعی باشد. سوره مبارکه رعد: «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما

سبک زندگی راهی است برای تعریف ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای افراد که اهمیت آن برای تحلیل‌های اجتماعی روز به روز افزایش می‌یابد. (محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۸۱) از بیان روانشناسان، آلفرد آدلر و پیروان او هم چون، کرت آدلر، لیدا سیچر، الکساندر مولر، سوفیا دوریس، آنتونی بروک، اروین وکسبرگ، الکساندر نؤر، سوفیا لازارفلد، آیدالوی، فردیناندرم بام و دیگران، به تفضیل به موضوع سبک زندگی پرداخته اند» (کاوایی، محمد، ۱۳۹۱) از این رو موضوع سبک زندگی به دلیل گستره‌ی نفوذ تحلیلش درباره عقاید، عادات، انتخاب‌های مردم از یک سو، و قدرت هنجارآفرینی اش از سوی دیگر، اهمیت زیادی دارد، و از جهتی دیگر، ادیان الهی درباره‌ی اکثر اشیاء یا اشخاصی که اطراف آدمی را پر کرده اند و بسیاری از رفتارهای وی، احکام، دستورالعمل و تقسیم بندیهای درست یا غلط، خیر یا شر را در پی خواهد داشت، نگاه هنجاری دین به سبک زندگی را با اهمیت تر می‌کند و اهمیت فهم نگرش هنجارشناختی به سبک زندگی را تبیین می‌نماید که سه اصل هنجارسازی می‌توانند تحلیل گر مؤثری برای فهم زندگی افراد در جامعه دینی باشد. ۱- قناعت ۲- پرهیز از مسیر لهوی در زندگی ۳- باورداشت نظام حق و باطل (علاسوند، ۱۳۹۲). بیان مساله و هدف و ضرورت: «انسان نیازهایی دارد و این نیازها را بگونه ای برآورده می‌سازد که به آسایش و آرامش نسبی دست یابد. البته در نگاه دینی که مبتنی بر شناخت آسمانی است، دنیا گذرگاهی آزمودنی و رنج آلود هست» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۷/۲۳). منظور از این، تحقق عوامل متعدد و گسترده ای در سبک زندگی اسلامی - ایرانی وجود دارد که در رفتارهای گوناگون متجلی می‌گردد. که ضرورت دارد نسبت به واکاوی، و دلالت‌های آن بر برنامه درسی و نیز مقوله‌بندی و تبیین

جدول شماره ۱: محورهای اصلی دیدگاه مقام معظم رهبری به سبک زندگی

ردیف	محورهای اصلی دیدگاه مقام معظم رهبری به سبک زندگی:		
۱	مسئله خانواده	۱۱ مسئله‌ی کسب و کار،	۲۱ رفتار ما با رئیس،
۲	سبک ازدواج،	۱۲ رفتار ما در محل کار،	۲۲ رفتار ما با مرئوس،
۳	نوع مسکن،	۱۳ رفتار ما در دانشگاه،	۲۳ رفتار ما با پلیس،
۴	نوع لباس،	۱۴ رفتار ما در مدرسه،	۲۴ رفتار ما با مأمور دولت،
۵	الگوی مصرف،	۱۵ رفتار ما در فعالیت سیاسی،	۲۵ سفرهای ما،
۶	نوع خوراک،	۱۶ رفتار ما در ورزش،	۲۶ نظافت و طهارت ما،
۷	نوع آشپزی،	۱۷ رفتار ما در رسانهای که در اختیار ماست،	۲۷ رفتار ما با دوست،
۸	تفریحات،	۱۸ رفتار ما با پدر و مادر،	۲۸ رفتار ما با دشمن،
۹	مسئله‌ی خط،	۱۹ رفتار ما با همسر،	۲۹ رفتار ما با بیگانه؛
۱۰	مسئله‌ی زبان،	۲۰ رفتار ما با فرزند،	۳۰ فرهنگ کار جمعی

بافسهم» خداوند سرنوشت هیچ گروهی را تغییر نمی‌دهد مگر آنکه خودشان بخواهند.

در مورد سوء تدبیر در مدیریت پیامبر (ص) می‌فرمایند: «انی لا أخاف علی امتی من الفقر و لكن أخاف علیهم من سوء التدبیر» نگرانی من بر امتم از ناحیه‌ی فقر نیست (فقر دردی است که علاجش دشورا نیست) نگرانی من از ناحیه‌ی سوء تدبیر در مدیریت (قلت میزان منطق و استدلال) است. حماسه‌ی فرهنگ ایثار، دفاع و شهادت با تأسی از حماسه جاودانه عاشورا و هشت سال دفاع مقدس زمینه ساز حماسه‌های دفاعی، سیاسی و اقتصادی در کشور شده است که امروز از میوه شیرین آن استفاده می‌شود. رسول خدا (ص): «ما كان المؤمنون لينفروا كافة فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين و لينذروا قومهم إذا رجعوا إليهم لعلهم يحذرون» (توبه / ۱۲۲) و مؤمنان را وظیفه است که بسوی جهاد کوچ کنند، پس چرا از هر گروهی از آنان، که طایفه ای کوچ نمی‌کنند تا در دین آگاهی یابند و چون بازگشتند قوم خود را انداز کنند شاید آنها از معاصی برحذر باشند.

خداوند در قرآن می‌فرماید: «و لا يظون موطنًا يعيظ الكفار و لا ينالون من عدو نيلاً إلا كتب لهم به عمل صالح»

هیچ حرکت دسته جمعی که کفار را عصبانی کند صورت نمی‌گیرد مگر اینکه برای آن، پاداش عمل صالح ثبت می‌شود. (توبه/۱۲۰) راهکارها:

۱-تشکیل کار گروه‌های آزمایشگاهی، کارگاهی و جمع‌آوری اطلاعات ۲-مشارکت در تشکلات دانشجویی و دانش آموزان، اتحادیه انجمن‌های اسلامی، شوراهای دانش آموزی، مجلس دانش آموزی و...۳-مشاوره گروهی در مورد آموزش ازدواج برای پایه سوم راهنمایی تا چهارم نظری دختران و سال چهارم دبیرستان پسران تا پایان دانشگاه، طرح موضوعات آموزش خانواده. ۴-مشاوره خانواده و آموزش مربوط به کارهای تیمی و گروهی. ۵-برگزاری گردشهای زیارتی، علمی و گردشگری مذهبی و معنوی و اردوهای مربوط به آن در صورت لزوم با حضور والدین (زیارتی و راهیان نور، حج دانش آموزان و دانشجویی). ۶-تشکیل و ترویج بسیج علمی و دفاعی مؤسسات، صنوف، دانشگاهیان، دانشجویان، فرهنگیان و دانش آموزان و بسیج امر به معروف و نهی از منکر برای آنان.تشکیل کارگروههای خیرین و آثار کارگروهی مرتبط با آموزشی و پرورشی.۷-تشکیل بانک استعدادیابی طبقه‌بندی کردن آن برای دانش آموزان،

دانشجویان و جوانان ۸- تشکیل بانک اطلاعات از والدین و ظرفیت‌های علمی، معنوی و مادی آنان و ساماندهی به اقتضای ظرفیتها و استعدادهای آنان ۹- استفاده از ظرفیت‌های انجمن اولیاء و مربیان در کار گروهی. ۱۰- ساماندهی کارگروهی دانش‌آموزان با توجه به همسایگی و هم محلی بودن و تقویت ارتباط همسایگی (تقویت فرهنگ محله، مساجد، خانه‌های فرهنگ و کتابخانه‌ها). ۱۱- اقدام برای محقق نمودن مفاهیم مربوط به مشارکت، کارجمعی و خرد جمعی به صورت مصادیق درک‌لیه نهادها و دستگاه‌های دولتی، شرکت‌های عمومی غیردولتی و خصوصی اعم از صنوف، کارخانه‌ها با توجه به قوانین بالادستی، برنامه توسعه پنجم و تغییر رفتار و نگرش نسبت به محقق نمودن آن. (مفاهیمی که در حوزه هردستگاه، شرکت و صنوف وجود دارد احصاء و مصادیق مربوط به آن مفاهیم طبقه‌بندی و سپس به صورت رفتار و تغییر رفتار، عملیاتی و اجرایی شود که در این بحث، بیشتر تأکید بر حوزه نظام تعلیم و تربیت به ویژه آموزش و پرورش، آموزش عالی و مراکز آموزشی می‌باشد).

چرا در برخی از بخش‌های کشورمان طلاق زیاد است؟

عوامل طلاق در کشور و ارائه هرگونه راه حلی برای پیشگیری و مقابله با مسئله طلاق، نیازمند بررسی ریشه‌ای و دقیق عوامل جامعه‌شناختی آن است که به اختصار به بیان مهم‌ترین آنها می‌پردازیم. طبق آمار موجود در مجتمع‌های قضایی خانواده، یکی از مهم‌ترین عوامل طلاق در کشور، ناشی از معضل شوم اعتیاد و آسیب‌های ناشی از آن، از قبیل بیکاری، فقر، اختلافات خانوادگی، توقعات و انتظارات غیرمنطقی، تجمل‌گرایی و چشم هم‌چشمی و زمینه طلاق و گسست خانواده؛ و... است. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: بما من شاب تزوج فی حدائنه سنه الا عجز شیطانہ؛ یا ویله، یا ویله! عصم منی ثلثی دینه، فلیتق الله

العبد فی الثلث الباقی. (سفینه البحار، ج ۲، ص ۳۷۵/۶) «هر جوانی که در سن کم ازدواج کند، شیطان فریاد برمی‌آورد که: وای بر من، وای بر من! دو سوم دینش را از دستبرد من، مصون نگه داشت. پس بنده باید برای حفظ یک سوم باقی مانده دینش تقوای الهی پیشه سازد.» امیر مؤمنان علی (ع) می‌فرماید: وفای به عهد از نشانه‌های تدین است، اگر زنی یا شوهری به همدیگر وفادار نبودند بدانید تدین ندارد و عبادت او قبول نیست. (اسراء/۳۶- لقمان/۱۵ و ۲۰- عنکبوت/۸- حج/۳ و...) و یا می‌فرماید: «بعضی‌ها این نوع عهدشکنی را زیرکی می‌دانند. (و معتقدند حرفی را بزن ولی نسبت به آن بی تفاوت باش)، وفاداری با صداقت توأم است، عادل باشید، من سپری نگهدارنده تر از آن (صداقت) نمی‌شناسم، اگر کسی که بداند که بازگشت گاه او چگونه است پیمان شکنی نمی‌کند.» (خطبه ۴۱).

قرآن در مورد تصمیم ناآگاهانه می‌فرماید: «ولاتقفن ما لیس لک به علم»؛ «نسبت به چیزی که علم نداری پیروی مکنید.» (وسایل الشیعه ج ۲۱، ص ۳۱۱، ح ۲۷۱۵۷)

عدم پایبندی به اخلاق و کرامت انسانی؛ امام علی (ع): «من کرمت علیه نفسه لم یهنها بالمعصیه» کسی که کرامت نفس خود را درک کند، به گناه آلوده نمی‌شود. (عوامل العلوم و المعارف، ج ۱۱، ص ۹۰۹) نشاخن جایگاه والدین و همسر در تعاملات و رفتارهای فی مابین، این نشاخن به علت عدم شناخت موقعیت والدین و همسر در عرصه‌های اجتماعی، خانوادگی و رفتاری می‌باشد.

در روایت است: «خیارکم لئیکم مناکبه و اکرمهم لئسائهم» بهترین شما کسی است که در برخورد با مردم نرم تر و مهربان تر باشد و ارزشمندترین مردم کسانی هستند که با همسرانشان مهربان و بخشنده اند. (تحف العقول، ص ۸۹) ۱- باور نداشتن یکدیگر در تصمیم‌گیری و مشورت برای ترسیم هدف و انجام عمل؛ ۲-

عدم اعتقاد و اعتماد به ظرفیتهای فکری، ایمانی، علمی و ... خود و دیگران برای مشورت؛ امام علی (ع): «لاغنی کالعقل، ولافقر کالجهل، و لامیراث کالادب و لظاهره کالمشاوَره» هیچ ثروتی مانند عقل و هیچ فقری مانند چهل و هیچ میراثی مانند ادب و هیچ پشتیبانی مانند مشورت نیست. (اصول الکافی، ج ۵، ص ۲۹۲)

تجمل گرایی و خودنمائی‌ها و تناقض با وضعیت موجود فکری، مادی و اخلاقی و...

قرآن می‌فرماید: «کلوا و اشربوا ولا تسرفوا ءانه لایحب المسرفین» (اعراف/۳۱). بخورید و بیاشامید، ولی از حد نگذرانید. بدرستی که خداوند اسراف کنندگان (تجاوزکنندگان از حد) را دوست نمی‌دارد. این آیه وصف حال افراد و جوامعی است که فرهنگ مصرف بر تمام شئون زندگی آنان غلبه یافته است. «ترجمه: شما همه‌ی آن طبیعتی را که باید امروز از آن لذت ببرید در زندگی دنیا بهره برداری کرده، از بین بردید (احقاف/۲۰)». «۱- وجود اعتیاد و مفاسد اخلاقی در سلب اعتماد و رضایت فی مابین «لاضرر و لااضرار» زیان رساندن به خود و به دیگران ممنوع است. (صدوق من لایحضر الفقیه، ج ۳، ص ۳۸۳) ۲- عدم رعایت معیارها و شاخص‌های ازدواج؛ پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «مابنی بناء فی الاسلام أحب إلی الله تعالی من التزویج» هیچ بنا و زیرساختی در نزد خداوند محبوبتر از ازدواج نیست. (کنز العمال، ۴۴۵) و یا در روایت دیگری است: «تزوجوا فی الحجر الصالح فان العرق دساس» با خانواده خوب و شایسته ازدواج کنید زیرا عرق (خصوصیات وراثی) اثر دارد. (روم/۲۱) ۳. عدم وجود آرامش در نظام حیات خانواده؛ سوره روم: «ومن آیاته أن خلق لکم من أنفسکم أزواجاً لتسکنوا إلیها و جعل بینکم موده و رحمه» از نشانه‌های پروردگار این است که از جنس خودتان برای شما همسرانی آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید و در میانتان مودت و رحمت قرار داد. (معانی الاخبار،

ص ۴۰۸) ۴- توجه صرف به مسائل مادی و معیشتی بدون ارتباط آن با مسأله معاد و عظمت از آن؛ «الذین یستحبون الحیاه الدنیا علی الاخره و یصدون عن سبیل الله و یبغونها عوجاً أولئک فی ضلال بعید». همانا که زندگی دنیا را بر آخرت ترجیح می‌دهند و مردم را از راه خدا باز می‌دارند و می‌خواهند راه حق را منحرف سازند، آنها در گمراهی دوری هستند (ابراهیم/۳). «فردی که مصرف برای او هدف باشد نه وسیله، برای زندگی آخرت فرصت‌ها و امکانات را با مصرف دنیایی از دست می‌دهد» (احقاف/۲۰)

چرا در برخی از بخش‌های کشورمان روی آوردن جوان‌ها به مواد مخدر زیاد است؟

علل گرایش به مواد مخدر در نوجوانان و جوانان و علل مصرف مواد مخدر در آنها بسیار متنوع است. همچنین نوجوانان در مصرف این مواد به یک میزان جدی نیستند. یکی از علل رو آوردن نوجوانان به مواد مخدر صرفاً این است که مواد مخدر در دسترس است. «انما یرید الشیطان أن یوقع بینکم العداوه و البغضاء فی الخمر والمیسر و یصدکم عن ذکر الله و عن الصلوه...» (مائده/۹۱) شیطان می‌خواهد بوسیله شراب و قمار بین شما دشمنی و کینه ایجاد کند و جلو یاد خدا و نماز را بگیرد...

راهکارها:

۱. ایجاد زمینه برای شکوفایی استعدادها و تلاش و فعالیت نسل جوان؛ «علیک بالحداث فإنهم أسرع إلی کل خیر». نوجوانان را دریاب، زیرا که آنان سریع تر به کارهای خیر روی می‌آورند. (کافی، ج ۸، ص ۹۳، ح ۶۶). ۲. نظارت والدین بر رفتار فرزندان و نیز طفره نرفتن آنان از حرفهای والدین؛ ۳. شناخت والدین از نیازهای دوره جوانی و توقع و انتظار نداشتن رفتار کودکی از آنان.

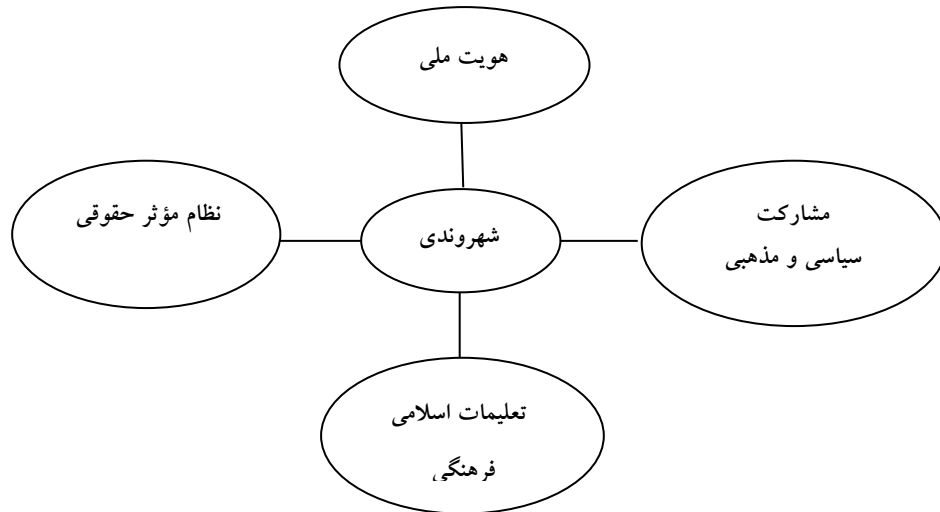
«أولی الشیاء أن یتعلمها الحداث الشیاء التي إذا صاروا رجالاً احتاجوا إلیها». شایسته ترین چیزهایی که

و بر خورد جدی به ترویج اعتیاد با توجه به تنوع داروهای قاچاق و غیرقاچاق در جامعه؛ ۱۶- همسویی و وحدت رویه در اجرای قوانین سخت ازارتکاب به استفاده‌ها توزیع تا اثبات جرم و اعمال قانون به صورت صریح و روشن؛ ۱۷- تلاش در جهت ایجاد امنیت در مرزهای کشور اعم از هوایی، زمینی و دریایی در حمل و توزیع مواد با زیرساخت‌های مناسب؛ پیامبر خدا (ص): «هیچ خیری ... در وطن نیست، مگر با امنیت و شادی» (غررالحکم، ح ۲۵۴) و امام علی (ع): «هیچ نعمتی گوارتر از امنیت نیست» (نهج البلاغه، نامه ۴۷). ۱۸- مشخص شدن سهم و وظایف هریک از اعضای ادارات و سازمانها در مبارزه با مواد مخدر و وحدت رویه حاکم بر آن و داشتن شاخص‌های منطبق با وظایف دستگاه‌ها در پایش و ارزیابی عملکرد؛ ۱۹- پایش و ارزیابی عملکرد پایگاه‌های ترک اعتیاد در کشور و نیز دادن مجوز براساس شناخت و نظام معیار؛ ۲۰- تبیین آثار مواد مخدر در زندگی فردی و اجتماعی، فروپاشی نظام خانواده، نگرانی در محیط خانواده و اجتماع و به هدر رفتن استعدادها و نیز آسیب‌های دیگر مترتب بر آن از طریق هنر و رسانه‌های ملی؛ ۲۱- تبیین آثار مواد صنعتی از نظر روانی، جسمی و جلوگیری از شیوه‌های بازاریابی و جذب مشتری برای خانواده‌ها و جوانان؛

چرا در روابط همسایگی مان رعایت‌های لازم را

نمی‌کنیم؟ چرا صله‌ی رحم در بین ما ضعیف است؟ امروزه زندگی از نوع شهری نیاز به قوانین، ارتباطات و تعاملات خاص خود دارد و هرگونه وقفه، کوتاهی و نادیده گرفتن قوانین و آداب شهرنشینی و رعایت نکردن حقوق دیگران، تنش‌ها، خشونت‌ها و ناملایمات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیاری را دامن می‌زند. افراد حتی در درون خانه خود هم باید با نوع رفتار خود مراعات همسایه‌ها را داشته و به حقوق آنها احترام بگذارند.

نوجوانان باید بیاموزند، آن چیزهایی هستند که هنگام بزرگسالی به آنها نیاز دارند (شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ص ۳۳۳، ح ۸۱۷). ۴- شناخت ضرورت مراقبت و آگاهی در این گروه سنی (به «سن» بحران معروف است. ۵- توجه و آشنایی والدین به تولید مواد مخدر به ویژه صنعتی و توزیع آن از سوی مافیای اقتصادی و سیاسی داخلی و خارجی؛ ۶- آگاهی دادن به جوانان نسبت به محرک‌های محیطی از قبیل ماهواره، اینترنت و فیس بوک؛ ... (چون از اهداف غایی آن بی‌خبرند زمینه تحمیل فرهنگ غیرخودی و فرهنگ مهاجم را فراهم می‌سازد. ۷- توجه والدین به القای نگرش‌های مثبت، درنسل جوان نسبت به مواد مخدر از قبیل بی‌خیالی و ... ۸- توجه به اصل گرایش به مواد مخدر در خانواده‌های از هم گسیخته و طلاق؛ ۹- توجه به اصل گرایش به مواد مخدر در خانواده‌های آلوده به اعتیاد از سوی والدین یا فامیل‌ها؛ ۱۰- آشنایی جوانان به مضرات مواد مخدر و مشروبات و پرهیز جدی به عنوان تجربه بویژه در مهمانی‌های خصوصی و جشن‌ها؛ ۱۱- اطلاع رسانی و آگاهی بخشی از آثار تخریبی مواد مخدر برای جوانان؛ امام صادق (ع): «لذت زندگی هنگامی قابل درک است که انسان از نعمت سلامت برخوردار باشد» (الامالی، صدوق ص ۲۹۱؛ المحاسن، ج ۱، ص ۹). حضرت علی (ع) می‌فرمایند: به وسیله عافیت، لذت زندگی در دنیا تباه می‌شود (من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۷۰). ۱۲- تشخیص به موقع گرایش به مواد مخدر و شناخت نشانگان آن برای خانواده و آموزشگاهها؛ ۱۳- جلوگیری از ترویج آزمایشگاه‌های ساخت مواد مخدر در جامعه جهت سودجویی بصورت غیرقانونی و نقش مسائل اقتصادی و سیاسی مترتب بر آنها. سهولت دسترسی در توزیع مواد مخدر در پارکها، مجامع عمومی و ... ۱۴- نگاه به معتادین به عنوان یک بیمار و تعیین جایگاه اجتماعی آنان و تلاش پذیرش اجتماعی آنان پس از ترک اعتیاد؛ ۱۵- پایش

شکل ۱: عناصر تشکیل دهنده موفقیت شهروندی

تعالی (در همه زمینه هاست) و تقرب به خدای سبحان می‌باشد. (نهج البلاغه، خطبه ۱۵)

چرا در زمینه‌ی فرهنگ رانندگی در خیابان، ما مردمان منظمی به طور کامل نیستیم؟

یکی از ویژگی‌های انسانی، سلطه بشر بر جهان از جمله موجودات آن است. این سلطه انسانی امر تکوینی است و براساس آموزه‌های قرآنی، انسان به عنوان خلیفه الهی (بقره/ ۳۰) بر همه موجودات هستی و کائنات ما سوی الله تسلط کامل داشته و در مقام مالکیت تکوینی، همه را تحت تسخیر دارد. خداوند در آیات بسیاری به مساله تسخیر بشر اشاره دارد و می‌فرماید که همه موجودات مسخر انسان هستند. دایره این تسخیر انسانی همه کائنات را شامل می‌شود و خورشید و ماه و ستارگان را نیز دربر می‌گیرد. (رعد/ ۲؛ ابراهیم/ ۳۳؛ نحل/ ۱۴؛ حج، آیات ۳۶ و ۶۵؛ لقمان/ ۲۰) هر چند در برخی از موجودات این تسخیر وضوح بیشتری دارد و در برخی دیگر به نظر می‌رسد که چنین سلطه و تسخیری نیست؛ ولی باید توجه داشت که میزان تسلط آدمی به میزان قرب و بعد انسان از خدا و مراتبی دارد که به خدایی شدن انسان می‌انجامد. هر چه انسان در مسیر خدایی شدن گام برداشته و اسما و صفات الهی سرشته در ذات خویش را ظهور و فعلیت

«إن الله يامرکم ان تودوا الامانات إلی أهلها...» (نسا/ ۴۸) یعنی، خدا به شما فرمان می‌دهد که سپرده‌ها را به صاحبان آنها رد کنید. «قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض...» (آل عمران/ ۱۳۷) یعنی قطعاً پیش از شما سنتهایی (بوده و) سپری شده است پس در زمین بگردید و بنگرید که فرجام تکذیب کنندگان چگونه بوده است...؟ امام علی (ع) در آخرین لحظات زندگی فرزندان خود را خواست و به آنان چنین وصیت کرد: خدا را، خدا را همسایگان را بپایید که سفارش شده‌ی پیامبر شمایند، پیوسته در مورد آنها سفارش می‌فرمود چندان که گمان بردیم برای آنان ارثی معین خواهد نمود. (اصول کافی، ج ۲، ص ۱۵۷)

«ان أحببتم أن یحبکم الله ورسوله فادوا إذا ائتمتم و اصدقوا إذا حدثتم و أحسنوا جوار من جاورکم». اگر می‌خواهید که خدا و پیغمبر شما را دوست بدانند وقتی امانتی به شما سپردند رد کنید و چون سخن گویند راست گویند و با همسایگان خود به نیکی رفتار نمایید. «حسن الجوار یعمّر الدیار و یزید فی العمار»؛ خوش همسایگی شهرها را آباد و عمرها را زیاد می‌کند. امام صادق (ع) فرمودند: پیوند با خویشاوندان و نیکی به آنان به ویژه پدر و مادر از راه‌های مهم رشد و

بخشد (بقره/ ۳۱) به همان میزان از ربوبیت و تسلط بیشتری برخوردار بوده و دایره سلطه و تسخیر او در مقام مظهریت در ربوبیت و پروردگاری افزایش می‌یابد. خداوند در آیاتی از جمله ۳۶ سوره ص و ۱۲ سوره سبا، از تسلط حضرت سلیمان بر باد و بهره‌گیری از آن برای مسافرت‌های هوایی خود یاد می‌کند و می‌فرماید ما باد را به تسخیر او درآوردیم تا به فرمان آن حضرت (ع) به نرمی جابه‌جا شود و او را با خود ببرد و به جایی که می‌خواهد منتقل کند. انسان به حکم خلافت، از علوم گوناگونی برخوردار است (بقره/ ۳۱) که می‌تواند با بهره‌گیری از عقل از آنها برای تسلط بر هستی استفاده کند و همه چیز را برای رسیدن به کمال خود به کار گیرد. پس همان گونه که خداوند باد و جو و فضای پیرامونی را مسخر پرندگان ساخته است (نحل/ ۷۹)، انسان به حکم خلافت الهی می‌تواند اینگونه عمل کند و باد و آسمان را به تسخیر خویش درآورد و از آنها به عنوان وسایل نقلیه یا امور دیگری استفاده کند. بر همین اساس است که انسان توانست دریاها را رام خویش کند و از آب برای تولید برق و جابه‌جایی وسایل نقلیه ماشینی و کشتی‌های غول پیکر و از باد برای پرواز و تولید برق و امور دیگر بهره‌گیری کند. انسان‌ها به طور طبیعی، موجودات اجتماعی هستند. آنان با همکاری با یکدیگر می‌توانند نیازهای جسمی و روحی و روانی خود را برآورده سازند. اما در مقام عمل گاه تزاخم‌هایی پیش می‌آید و تضاد منافع و مسایل دیگر موجب می‌شود که این همکاری و تعاون دچار مشکل شود و حتی به درگیری و خشونت بینجامد. اینجاست که عقل به عنوان نخستین و مهم‌ترین قانونگذار به مدد انسان می‌آید. عقل نظری که در مقام شناخت و معرفت است، هست‌های جهان را به انسان نشان می‌دهد و زمینه‌ساز این معناست که انسان به سوی کمال حرکت کند؛ چرا که با نگاهی به خود و دیگر موجودات کمبودها و نواقصی را می‌یابد و می‌

کوشد تا با بهره‌گیری از عقل آن را جبران کند و به همه کمالاتی دست یابد که در موجودات دیگر است. به این معنا که انسان می‌خواهد خود به تنهایی دارنده همه کمالاتی باشد که در دیگر موجودات می‌یابد. از سوی دیگر عقل عملی نیز در مقام ارزش‌گذاری برمی‌آید و قبایح و حسنات را شناسایی کرده و برخی امور را پلید و زشت و نقص می‌شمارد و برخی دیگر را کمالی و خوب و زیبا می‌یابد. پس بر آن است تا هر آنچه که زشت و بد و نقص است از خود دور سازد و هر آنچه خوب و زیبا و کمالی است، به دست آورد. عقل عملی که به حوزه بایدها و نبایدها توجه دارد، مهم‌ترین و اصلی‌ترین قانونگذار در انسان است. این عقل عملی است که برای ایجاد روابط سالم اقدام می‌کند و بایدها و نبایدهای اخلاقی را بیان می‌کند. در ضمن با شناسایی اصولی چون عدالت، بر آن است تا زندگی را در چارچوب عدالت سامان دهد و از هر گونه ظلم که آن را زشت و بد و پلید و قبیح می‌یابد، جلوگیری کند. با توجه به تحولات تکنولوژی و سرعت درایاب و ذهاب و رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی، تحمل‌پذیری و اخلاق موجب می‌شود:

۱- سرعت حرکت خودروها چند برابر می‌شود. ۲- احتمال تصادف اتومبیل‌ها به شدت کاهش می‌یابد. ۳- در صورت تصادف، با توجه به مسیرخالی در دو طرف، خودروهای پلیس و آمبولانس به سرعت به محل رسیده راه را باز می‌کنند. ۴- در صورت پنچر شدن یا خرابی یک ماشین، به دلیل وجود فضای کافی راه‌بندان پدید نمی‌آید. ۵- از همه مهمتر، رانندگان با اعصاب راحت رانندگی می‌کنند. راهکارها:

۱- تقویت رعایت قانون‌پذیری و قانون‌مداری و رابطه آن با عدالت اجتماعی؛ رسول اکرم (ص) فرموده اند: «عدل در کشاکش‌های اجتماعی همانند سپر نگهبانی است که افراد در پناه آن از تعدی دیگران

محفوظ اند و مانند بهشت پایداری است که همواره مردم از نعمت‌های آن برخوردارند (نهج البلاغه، صبحی صالح، نامه ۳۱).

۲- آموزش فرهنگ راندگی برای اعضای خانواده و الگوپذیری آن برای فرزندان؛ ۳- رعایت ایمنی و رفع معایب فنی وسایل حمل و نقل در ایجاد اعتماد و اطمینان خاطر و جلوگیری از حوادث. ۴- نقش بستن کمر بند در ایمنی حوادث راندگی و مهارت در رعایت قوانین و القاء آن به فرزندان و اعضای خانواده. ۵- مجاب شدن خودروسازان در بالا بردن ضریب اطمینان قطعات به ویژه هنگام واژگونی و تصادف روبرو. ۶- تقویت نقش مسئولیت پذیری و قانون مداری دانش آموزان در همیاران پلیس، در خانواده و جامعه در احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر. ۷- فرهنگ سازی انضباط فرهنگ راندگی به صورت تکلیف امر به معروف و نهی از منکر. ۸- رعایت قوانین راندگی در تضمین امنیت و اعتماد اجتماعی و خانواده ها؛ «إن الإنسان خلق هلوفا إذا مسه الشر جزوعا و إذا مسه الخیر منوعا إلا المصلین». به راستی که انسان آزمند و بی تاب آفریده شده است، چون صدمه به او رسد عجز و لابه می کند و چون خیری به او رسد بخل ورزد غیر از نمازگزاران (معارج/ ۱۹-۲۲)، ۹- سوق دادن هزینه‌های مترتب بر حوادث راندگی به زیرساختهای حمل و نقل و تأمین امنیت در جاده ها؛ ۱۰- برگزاری آزمون دوره ای در آموزش مستمر فرهنگ راندگی و هم پایش و ارزیابی از دارندگان گواهینامه راندگی و نیز اطلاع رسانی برای دانش آموزان و خانواده ها. ۱۱- وحدت رویه رسانه‌های ملی، مطبوعاتی و آموزشها در ترویج فرهنگ راندگی در جامعه و اطلاع رسانی آخرین یافته‌ها و تصمیمات به هنگام؛

آپارتمان نشینی چقدر برای ما ضروری است؟ چقدر درست است؟ چه الزاماتی دارد که باید آنها را رعایت کرد؟ چقدر آن الزامات را رعایت می‌کنیم؟

«حسن همجواری» تنها یک اصطلاح سیاسی در ارتباط با کشورها نیست و تنها کاربرد بین المللی ندارد. میان اهل یک محل، یا در روابط دو همسایه هم مطرح است. امام علی (ع) در نامه ای که به فرزندش امام حسن (ع) به عنوان توصیه‌هایی از پدری دنیا دیده و با تجربه می‌نویسد، از جمله می‌فرماید: «سل عن الرفیق قبل الطریق و عن الجار قبل الدار» «پیش از سفر، از همسفر پیرس و پیش از خانه همسایه» (اصول کافی، ج ۱، ص ۶۶۷، حدیث ۸، ۱۰، ۷).

راهکارها:

۱- رعایت حقوق همسایگان در مجتمع‌ها و آپارتمان. ۲- مشارکت در انتخاب هیأت امناء یا هیأت مدیره مجتمع‌های مسکونی و محله‌ها. ۳- تقویت فرهنگ و آداب آپارتمان نشینی. ۴- در نظر داشتن حد و حدود رفت و آمدها و رعایت اخلاق و آداب زندگی گروهی؛ در حدیثی از امام صادق (ع) آمده است: «حسن الجوار یعمّر الدیار و یزید فی الأعمار» «خوش همسایگی هم آبادیها را آبادان می‌سازد و هم عمرها را می‌افزاید» (غررالحکم، ص ۱۵۷). ۵- ایجاد آسایش، آرامش و امنیت برای ساکنین آپارتمانها توسط خود ساکنین. ۶- ایجاد امکانات تفریحی و رفاهی برای آپارتمان نشینی. ۷- رعایت معماری اسلامی به ویژه صداگیر در ساخت آپارتمان؛

مولاعلی (ع) در واپسین لحظات عمر شریفشان خطاب به فرزندان و پیروانشان می‌فرماید: «الله الله فی جیرانکم فانها وصیه نبیکم، مزال یوصی بهم حتی ظننانه سیورئهم». «خدای را، خدای را، درباره همسایگان، که این وصیت پیامبر شماست، پیامبر خدا همواره نسبت به همسایگان سفارش می‌فرمود، تا حدی که گمان کردیم آنان را از ارث بردگان قرار خواهد داد».

الگوی تفریح سالم چیست؟

تفریح به معنی شادمانی و خوشی است و گفته می‌شود با واژه‌های نزهت، تفریح، فرح، راحتی و آسایش هم خانواده است. نشاطی که انسان پس از تلاش و فعالیت‌های سنگین جسمی و روحی برمی‌گزیند تا رنج و اندوه و هم و غم را از خود دور کند. امام علی (ع) فرموده اند: «فرح و شادمانی باعث بهجت و انبساط روح و مایه‌ی تهییج وجد و نشاط است» (وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۱۱۱).

و آیتی که دستور می‌دهد در زمین گردش کنید و در کیفیت خلقت آنها دقت کنید، از جمله فرمود: «وَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زوجِ كَرِيمٍ»: آیا آنان به زمین نگاه کردند که چه قدر از انواع گیاهان پر از ارزش در آن رویانیدیم؟ (شعرا/۷) نیز فرمودند: «أولم يروا أنانسوق الماء إلى الأرض الجزز فنخرج به زرعاً تأكل منه أنعامهم و أنفسهم أفلا يبصرون» (سجده/۲۷). آیا ندیدند که ما آب را به سوی زمین‌های خشک می‌رانیم و به وسیله آن زراعت‌هایی می‌رویانیم که هم چهارپایانشان از آن می‌خورند و هم خودشان تغذیه می‌کنند، آیا نمی‌بینند؟! در گردش‌ها و تفریح‌ها برای انسان؛ حائز اهمیت است که تفریح فقط گردش بدون اندیشه و تفکر، و بدون عبرت‌گیری و پندپذیری نباشد... «و کاین من آیه فی السماوات و الارض یمرون علیها و هم عنها معرضون...» (یوسف/۱۰۵) «و چه بسا نشانه‌های ما را در آسمان و زمین می‌بیند و نسبت به آنها اعراض می‌کند».

راهکارها

۱- فراهم کردن زمینه تجدید قوا، نشاط و شادابی، با استفاده از امکانات و تجهیزات طبیعی و عمومی، فرصت باهم بودن و زمینه آرامش و امنیت با تفریحات سالم و سازنده-۲ ارائه تعریف درست در استفاده از نعمت‌های الهی و فناوری با توجه به تحولات زمان-۳ تقویت و توسعه تفرج گاه طبیعی بناهای تاریخی، موزه‌ها، پارک‌ها، پارک‌های علمی، بوستان‌ها،

سینما، تئاتر، کتابخانه‌ها با امکانات تجهیزات بازی و ورزشی و ایجاد محرک‌های محیطی سالم در ارتقاء دانش و معلومات-۴ توسعه فضاهای عمومی برای استفاده هرنوع جنسیت و گروه سنی-۵ تقویت سبک زندگی در استفاده از تفریح گاه‌ها همراه با رعایت شئون عفاف و حجاب و اخلاق-۶ اختصاص زمان برای تفریح و با هم بودن در محیط خانواده و بیرون از آن و برنامه ریزی مربوط به آن؛

نوع معماری در جامعه‌ی ما چگونه است؟ چقدر عقلانی و منطقی است؟

تأکید قرآن بر اینکه خانه و بیت محل سکونت است و این سکونت پیش از آنکه مفهومی فیزیکی داشته باشد در خود دارای معنای متفاوتی به معنای سکونت و آرامش روح و روان است ایجاب می‌کند که قلب‌ها و فرم‌های منازل در جامعه اسلامی در جهت تحقق این معانی شکل بگیرند. بناهایی که به دست انسان ساخته می‌شود، جلوه‌هایی از نگرش او به جهان هستی است که مبین قوه فکری و ساختار فرهنگی-اجتماعی افراد آن جامعه است. معماری سنتی ایران، تجلی نمادین جهانی ابدی و ازلی است که این جهان را محلی گذرا و واسطه‌ای برای رسیدن به مرتبه‌ای بالاتر به منظور وصول به آرامش درونی می‌داند. قرآن در بیان ویژگی‌های برخی تمدن‌های نابود شده، می‌فرماید: «اتبنون بکل ریحٍ آیه تعبثون و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون»: آنها خانه‌هایی بسیار مستحکم برای فخرفروشی می‌ساختند و امید داشتند که در آنها جاودان بمانند. معماری اسلامی به‌عنوان یکی از موفق‌ترین شیوه‌های معماری در تاریخ معماری جهان قابل‌بازشناسی است. (شعراء/۱۲۸ و ۱۲۹) در یک نگاه جامع‌نگر می‌توان پیوستاری ارزشمند و پویا را در بناهای اسلامی بازشناسی کرد که موجب شده تمامی آن‌ها در قالبی واحد با عنوان معماری اسلامی در کنار یکدیگر قرار گیرند. خداوند متعال در آیه ۸۷

مشخصات فنی آن از نظر مقاومت، زیبایی، بومی و ماندگاری. ۱۱- تشکیل شهرک‌های معماری و ساخت نمادین با تنوع و فراوانی الگوهای معماری ایرانی - اسلامی در ادوار مختلف تاریخ در زمینه جذب گردشگری و ترویج فرهنگ آن.

طراحی لباسمان چگونه؟

گرچه بیشترین تأکید اسلام بر پوشش معنوی انسانها (لباس تقوی) می‌باشد، اما پوشش ظاهری نیز نعمتی است که پروردگار، آن را از میان موجودات مختلف، منحصراً در اختیار انسان قرار داده است و به همین دلیل نمی‌تواند از نگاه دین، مخفی بماند.

براین اساس، دین اسلام، در ارتباط با پوشاک؛ انسانها توصیه‌های گوناگونی فرموده که از جمله آنها می‌توان به این موارد اشاره کرد: «یابنی آدم لایفتنکم الشیطان کما أخرج أبویکم من الجنة یزغ عنهما لباسهما لیریهما سوء اتھما إنه یرئکم هو و قبیلہ من حیث لاترونھم إنا جعلنا الشیاطین أولیاء للذین لایؤمنون». «ای فرزندان آدم شیطان شما را نفریبید چنانکه پدر و مادر شما را از بهشت بیرون کرد، لباس ایشان را از تشنه بیرون کرد تا عورت ایشان را به آنها بنمایاند. چه آنکه او و همکارانش شما را می‌بینند (اما بدانید) شیطان را اولیاء کسانی قرار دادیم که ایمان نمی‌آورند». امام باقر (ع) ذیل این آیه، لباس تقوی را به عفت تفسیر کرده و در بیان اهمیت آن می‌فرماید: «فرد عقیف، حتی اگر برهنه نیز بماند، عفت خود را حفظ خواهد کرد، اما فردی که پاکدامن نیست، حتی اگر تمام بدن او را بپوشاند، همانند برهنگان رفتار خواهد کرد». امام صادق (ع) فرمودند: خداوند به پیامبری از پیامبران وحی فرمود که به مردم بگو، لباس دشمنان مرا نپوشید که در این صورت شما هم مثل آنها دشمنان من خواهید شد. (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۹/۱۰/۱۶)

راهکارها

سوره یونس فرموده است: «وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بَيْوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ»؛ و به موسی و برادرش وحی کردیم که شما دو تن برای قوم خود در مصر خانه‌هایی ترتیب دهید و سراهایتان را رو به روی هم قرار دهید و نماز برپا دارید و مؤمنان را مژده ده. در آیات ۳۳ و ۳۴ سوره احزاب لفظ بیوت به معنای خانه را به کار برده است. و در آیات ۲۷ تا ۲۹ سوره نور نیز به خانه اشاره شده و اجازه ورود به خانه و مصونیت را مطرح نموده است. و در آیات ۸۰ و ۸۱ سوره نحل به خانه و سکونت و پناهگاه اشاره شده است. و همچنین در آیات ۱۰۰ سوره نساء، ۵۱ فرقان، ۳۶ مؤمن، ۳۸ قصص، ۴۹ آل عمران، ۲۳ یوسف، ۹۳ بنی اسرائیل نیز به نوعی به مسکن و خانه اشاره شده است.

راهکارها

۱- تقویت و توسعه‌ی معماری اسلامی-ایرانی و سبک زندگی مترتب بر آن. ۲- پرهیز جدی از الگوی معماری غربی که با هویت فرهنگی و مبانی اعتقادی اسلامی همسویی ندارد. ۳- استفاده از کاربرد مصالح بومی در ساخت و سازها. ۴- استفاده از زیباشناختی (هنر) در سبک معماری اسلامی - ایرانی. ۵- سوق دادن فرهنگ آپارتمان نشینی در محرم سازی و مصونیت. ۶- در نظر گرفتن امنیت و آرامش فردی و اجتماعی در طراحی و ساخت مدارس، مساجد، سینما، پارک و مراکز رفاهی. ۷- تبیین تمدن سازی معماری ایرانی-اسلامی در قرون و ادوار مختلف. ۸- بررسی ریشه‌ها و علل کمرنگ شدن و بی رغبتی به طراحی و سبک معماری اصیل و سوق دادن آن به معماری وارداتی. ۹- بررسی مقاوم سازی، مکان یابی، کاربرد مصالح و... در ساخت و ساز و معماری و آثار ابنیه ای با مقاومت بسیار زیاد در مقابل زلزله، در دانشگاه‌های مرتبط با عمران، معماری و سازه‌ها. ۱۰- تلاش در جهت شناسایی مصالح بکار برده و

۱- پرهیز از الگوی لباس‌های بیگانه در کشور. ۲- بررسی تحول و تطور لباس برگرفته از تمدن، فرهنگ و سنت‌ها در ایران و در ملت‌های جهان بررسی تغییر ذائقه‌ها در پوشش و طراحی لباس در ادوار مختلف تاریخی و تأثیرپذیری فرهنگی آن. ۳- نقش و جایگاه طراحی لباس در تغییر سبک زندگی. (عفت در زن، وسیله ای برای تعالی و تکریم شخصیت زن در چشم دیگران، حتی در چشم خود مردان شهوتران و بی بندبار است) (غررالحکم، ج ۴، ص ۲۰۰، ح ۵۸۲). ۴- پایبند بودن به پوشش‌های بومی و عرف جامعه و تشکیل جشنواره‌های طراحی لباس. ۵- معاصر سازی طراحی لباس با توجه به رغبت‌ها و سلیقه‌ها با حفظ اصالت فرهنگی عفاف و حجاب (رعایت اصول ثابت و تحول در روش‌ها به اقتضای زمان). ۵- ارایه طراحی لباس مبتنی بر مبانی اعتقادی، آموزه‌های دینی و ارزش‌های ملی و ترویج و توسعه فرهنگ پوشش آن. «وبه زنان مؤمن بگو که چشمان خویش فروگیرند و شرمگاه خود نگه دارند و زینت‌های خود را جز آن مقدار که پیداست آشکار نکنند و مقنعه‌های خود را تا گریبان فروگذارند و زینت‌های خود را آشکار نکنند، جز برای شوهر خود یا پدر خود یا ... و نیز چنان پای زیرزمین نزنند تا آن زینت که پنهان کرده اند دانسته شود.» (نور/ ۳۱) ۶- تشکیل موزه‌های مردمی در تبیین آداب و سنن در اقصی نقاط کشور. ۷- تقویت و ایجاد نگرش مثبت نسبت به لباس‌های ملی و پوشش اسلامی. ۸- تعریف حدود و ثغور حجاب و عفاف در جامعه برای زن و مرد. «صیانه المرأه انعم لجالها و ادوم لجمالها» محفوظ بودن و پاکدامنی برای سلامتی زن مفیدتر است و زیبایی او را بادوام تر می‌کند (صحیح مسلم؛ ج ۳؛ ص ۱۶۸۰، ح ۲۱۲۸). ۹- وضع قوانین اقدامات پیشگیرانه. ۱۰- وحدت رویه در لباس مدارس و معلمان در محل کار از نظر طراحی مدل و با توجه به دوره تحصیلی و کمک به از بین بردن روحیه تجمل و

تبعیض در محیط‌های آموزشی و کم کردن مسائل حاشیه ای ۱۱- توجه جدی به حجاب کامل اسلامی در مدارس و دانشگاهها و محل کار. ۱۲- توجه به رعایت حجاب و عفاف و اخلاق با رعایت شاخص‌های مرتبط با آن. ۱۳- توجه به لباس‌های محلی، احیاء و تقویت و ترویج آن بویژه برای نسل معاصر؛ مسئله‌ی آرایش در بین مردان و زنان چگونه؟ چقدر درست است؟ چقدر مفید است؟ انسان طالب زیبایی است و زیبایی را دوست دارد جذب آن می‌شود و دوست دارد خود را به زیباترین شکل ظاهر سازد چون خداوند گرایش به زیبایی را در وجود انسان قرار داده است. اما گاهی اوقات همین زیبایی غذای مسمومی می‌شود که ظاهرش خوشرنگ و خوش طعم است اما عامل نابودی انسان می‌شود. «ونساء کاسیات عاریات ممیلات مائلات رؤوسهن کاسنمه البخت المائله لایدخلن الجنه و لایجدن ریحها و إن ریحها لیوجد من مسیره کذاوکذا» درآینده زنانی پیدا می‌شوند که درعین پوشیدگی برهنه اند لباس‌های بدن نما و جورابه‌های نازک می‌پوشند هوسباز و دلفریب می‌باشند، موهای خود را طوری آرایش می‌کنند که مانند کوهان شتر جلوه می‌کند اینان هیچ کدامشان داخل بهشت نمی‌شوند و حتی بوی آن را استشمام نمی‌کنند، با این که بوی بهشت از راه بسیار دور شنیده می‌شود (شهاب الأخبار، ص ۵۵، الباب الاول: ۱۳۲). «وعاداو ثمودا و قد تبین لکم من مساکنهم وزین لهم الشیطان اعمالهم فصدهم عن السبیل و کانوا مستبصرین...» شیطان کارهایشان را برایشان زینت داده بلافاصله آنها را از راه (درست) باز داشت (عنکبوت/ ۲۸). «وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَ زِينًا هَا لِلنَّاطِرِينَ: و هر آینه در آسمان برجهایی آفریدیم و برای بینندگانشان بیاراستیم» (الحجر، ۱۶). و نیز حدود آن را: «قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أُخْرِجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ

بود برای دیگر چیزها حالش چگونه خواهد بود! (غررالحکم، ج ۲، ص ۶). راهکارها: ۱- تعریف حد و مرز آرایش در بین زنان و مردان. ۲- تبیین آثار آرایش و خودنمایی و تشخیص طلبی برای غیرمحرم ۳- توجه به استفاده از لوازم آرایش غیراستاندارد و آثار سوء آن بر روی پوست و... ۴- استفاده بهینه از وقت و توجه به میزان از دست دادن فرصت روزانه در افراد برای صرف آرایش. ۵- تبیین آرایش و خودنمایی در معابر عمومی در زمینه فراهم ساختن طعمه طلبی بدخواهان و آسیب بر زندگی فردی و خانوادگی. ۶- جلوگیری از آرایش و ابتذال فرهنگ غرب در جلوگیری از یکنواختی بین زن و مرد. ۷- پایش و نظارت بر ورود لوازم آرایشی از کشورهای خارج و رعایت آن در تولیدات داخلی کشور. ۸- اهتمام به تأثیر مستقیم آرایش در نگرش و تغییر فرهنگ (اعم از مردان و زنان). ۹- پایش و نظارت بر آموزش آرایشگاه‌ها از نظر مدل و پرهیز از مدل‌های مبتدل در فروشگاه‌های مرتبط. ۱۰- فرهنگ سازی در استفاده بجا و انتخاب لوازم و مواد آرایشی با توجه به آداب، سنن و عرف اجتماعی و فرهنگی. ۱۱- رعایت حدود اسلامی و انسانی توسط پزشکان در ترمیم پوست و جراحی دماغ، چشم و صورت و تبیین و اطلاع رسانی حقیقی در بزرگنمایی جراحی زیبایی؛ ۱۲- تبیین تفکر بهائیت و تهاجم فرهنگ نرم در ترویج بی تفاوتی؛

آیا ما در بازار، در ادارات، در معاشرت‌های روزانه، به همدیگر به طور کامل راست می‌گوئیم؟ در بین ما دروغ چقدر رواج دارد؟

راستی و درستی یکی از فضایل بزرگ انسانی است که در همه مکاتب الهی و حتی مکاتب مادی دارای ارزش والا است. اسلام دینی فطری است و راستی نیز خواست فطرت است، پس این دو پیوندی ناگسستنی دارند و در روایات اسلامی با تعابیر گوناگونی بر راستگویی مسلمانان تأکید شده و آن را از اصول ایمان

الْقِيَامَةُ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ؛ "بگو: چه کسی زینت‌های خدا را که برای بندگان خود آفریده حرام کرده و از صرف رزق حلال و پاکیزه منع کرده؟ بگو: این نعمتها در دنیا برای اهل ایمان است." پیامبر اکرم (ص)، خود همواره آراسته بود و به آراستگی امر می‌فرمود. آن حضرت آراستگی را چه در بعد نظافت همچون مداومت بر مسواک، استحمام، گرفتن ناخنها و شانه زدن موی سر... و چه در بعد آرایش همچون رنگ کردن موی سر و محاسن، سرمه کشیدن در چشم، پوشیدن لباس سفید و استعمال عطر و... رعایت می‌نمود. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَحِبُّ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا خَرَجَ إِلَى إِخْوَانِهِ أَنْ يَتَهَيَّأَ لَهُمْ وَ يَتَجَمَّلَ (محمدری شهری، محمد، میزان الحکمه، حمید رضا شیخی، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۷، چاپ اول، ج ۲، ص ۷۷۴. و سنن النبی ج ۱). امام علی (ع): «لِيَتَزَيَّنَ أَحَدُكُمْ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ كَمَا يَتَزَيَّنُ لِلْغَرِيبِ الَّذِي يَحِبُّ أَنْ يَرَاهُ فِي أَحْسَنِ الْهَيْئَةِ» (مجلسی محمد باقر؛ بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، ج ۱۰، ص ۹۱) " هر یک از شما برای برادری که به دیدنتان می‌آید خود را بیارائید چنانکه برای بیگانه‌ای که مایلید در بهترین قیافه شما را ببیند، زینت می‌کنید." قرآن با اشاره به این مطلب می‌فرماید: أَوْ مَنْ يَنْشَوُا فِي الْحَلِيئَةِ وَ هُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ؛ آیا کسی که در زر و زیور پرورده می‌شود [دختر] که در جدل هم ناتوان است [شایسته‌ی نسبت دادن به فرزندی خداوند است؟] بنابر این با وجود آن که مطلق آرایش برای زنان پسندیده است از آرایش زنان در معرض نامحرمان شدیداً نهی شده اما در مقابل برای آرایش زن در حضور همسر بسیار سفارش شده است. زن مؤمنه که شوهر دارد باید که هر چه بتواند آرایش نفس بجا آورد و لباس نیکو بپوشد، و زینت بر خویشتن کند، و عطر و بوی خوش بکار برد، حضرت مصطفی (صلی الله علیه و آله) لعنت کرد زنی را که سرمه در چشم نکند، و چون به سرمه نکشیدن ملعون

النار» شما را سفارش می‌کنم به راستگویی، که راستگویی با نیکوکاری همراه است و هر دو در بهشت اند و از دروغگویی بپرهیزند که دروغگویی همراه با بدکاری است و هر دو در جهنم اند (تحف العقول؛ ص ۲۹۱، بحارالانوار، ج ۱، ص ۱۵۰).

۷- ارایه اطلاعات درباره اتخاذ تصمیمات مبتنی بر دروغ و میزان و ایجاد انحراف در اهداف.

۸- تبیین نفی چپلوسی و نقش آن در ایجاد انحراف در عدالت و انصاف (آموزه‌های دینی). امام صادق (ع) عدم قول و فعل را که شیوه منافقان است نقد کرده و می‌فرمایند: «بد کسی است آن که دارای دو چهره و دو زبان است که باطن و ظاهرش متفاوت باشد و پیش او چیزی گوید و پشت سرش چیز دیگر» (اصول کافی ج ۵، ص ۷۴)

۹- توجه انسان خردمند به صداقت در قول و فعل به حکم عقل. (توضیح آن که بنیاد بسیاری از گناهان، گفتارها و رفتارهای ناپسند و زشت بی صداقتی در قول و فعل است). «إنما شیعه علی من صدق قوله فعله»: همانا شیعه علی کسی است که قول او، فعلش را تصدیق کند.

بعضی‌ها با داشتن توان کار، از کار می‌گریزند؛ علت کارگریزی چیست؟

انسان دارای ابعاد و نیازهای متنوع و متعددی است، باید سبک زندگی در همه ساحت‌ها و نیازهای انسان شناسایی و به عنوان کلیات به مردم معرفی شود مجموعه ای که هرچند از تعدد و تنوع برخوردار می‌باشد؛ اما همواره ثابت و لایتغیر است، جوامع الکلمی هستند که به اصول و فرمول کلی زندگی اشاره دارند. علی (ع) فرمودند: خداوند به داود (ع) وحی فرمود که تو بنده خوبی هستی به شرط آنکه از بیت المال استفاده نکنی و با دستن خویش کار کنی داود

و تدین به حساب آورده اند. امیرمؤمنان (ع) نیز راستگویی را قویترین پایه ایمان، ملاک دین و الهام از سوی خدا دانسته: «الصدق اقوی دعائم الایمان»: راستی قویترین رکن ایمان است. (نهج البلاغه، خطبه ۸۶) راهکارها

۱- توجه به صداقت و راستگویی در تربیت اولیه در محیط خانواده؛ حضرت صادق (ع) نیز می‌فرماید: «ان الله عزوجل لم یبعث نبیا إلا بصدق الحدیث و اداء الامانه إلى البر و الفاجر» خدای عزوجل هیچ پیامبری را نفرستاد، مگر با راستگویی و برگرداندن امانت به نیکوکار و یا بدکار

۲- عدم ترویج و تقویت به عادت دروغ گفتن برای اصلاح، قول دادن، صحبت کردن و حتی درخواست کردن از همسر و فرزندان. رسول اکرم (ص) می‌فرماید: «الصدق مبارک؛ و الکذبُ مَشْوُومٌ»: راستی، مبارک؛ و دروغ نامیمون است.

۳- عدم تشدید به مسأله تحقیر، تنبیه و خصومت در واکنش به اظهارات صادقانه و راستگویی؛ امام علی (ع): «علی شفا منجاة و کرامه و الکاذب علی شرف مهواه و مهانه» راستگو در آستانه نجات و بزرگواری است و دروغگو در لبه پرتگاه و خواری (غرر الحکم، ص ۸۵، ح ۱۴۰۲).

۴- تبیین راستگویی در کسب روزی حلال و جلب اعتماد فیما بین و جایگاه کرامت و حرمت اجتماعی برای راستگویان برای ایجاد مهارت در این زمینه.

۵- تبیین راستگویان برای ایجاد مهارت در این زمینه؛ امیرمؤمنان علی (ع) می‌فرمایند: «شیتان هما ملائک الدین: الصدق و الیقین» (نهج الفصاحه، ح ۱۹۷۶)

۶- تبیین «راستی راه نجات است چیست؟ چرا آموزه‌های اعتقادی و دینی ما بر راستگویی تأکید دارد؟» «علیکم بالصدق فانه مع البر و هما فی الجنة و ایاکم و الکذب فانه مع الفجور و هما فی

چهل روز گریست و خدا به آهن وحی فرمود که برای بنده من داود نرم شو و آهن نرم شد و هر روز زرهی می ساخت و آن را به هزار درهم می فروخت و از بیت المال بی نیاز شد. (نهج البلاغه، حکمت ۱۷۵). امام کاظم می فرماید: «من اراد أن یکون اقوی الناس فلیتوکل علی الله» اگر خواهان قوت هستید، به اصلی و منشاء قوت مراجعه کنید چرا که منشاء قوت در تمام هستی خداوند است پس برای اتصال به چنین منبع انرژی و قوت بهتر است که به خدا متصل شوید.

راهکارها

۱- داشتن باور و اعتقاد به کار؛ امام علی (ع): «طاعة الله سبحانه لا یحوزها إلا من بذل الجهد و استفرغ الجهد» (غرر الحکم / ۶۰۰۹)

به طاعت خدای سبحان دست نیابد مگر کسی که تلاش کند و نهایت کوشش خود را بکار گیرد. ۲- تصحیح نگرش به کار. ۳- تقویت مهارت های تجربی و حرفه ای در کار. «اذا هبت امرا فقع فیه، فان شده توقیه أعظم مما تخاف منه» (بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۱۰۰، ص ۹، ح ۳۷). «هرگاه از کاری ترسیدی، خود را به کام آن بینداز، زیرا ترس شدید از آن کار، دشوارتر و زیان بارتر از اقدام به آن کار است.» ۴- داشتن باور به کسب روزی حلال پیامبر (ص): «لعباده عشره اجزاء تسعه منها فی طلب الحلال» عبادت ده جزء است که نه جزء آن در کار و تلاش برای به دست آوردن روزی حلال است (نهج البلاغه حکمت ۴۰۳). ۵- تقویت پایش و ارزیابی مستمر در کار ۶- تبیین وظایف شاغل نسبت به شغل. ۷- آشنایی کامل و پایبندی به قوانین و ضوابط کار و کارفرما علی (ع) می فرماید: (کسی که به کارهای گوناگون بپردازد خوار شده، پیروز نمی گردد) (مجموعه ورام ج ۱، ص ۹۰) ۹- نگرش به کار برای رسیدن به رفاه و آسایش همراه با آرامش. ۱۰- توجه به ناظر بودن خداوند بر اعمال و رفتار انسان پیامبر (ص): «حَسْنُ الْخُلُقِ فِي ثَلَاثٍ: اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَ

طَلَبُ الْحَلَالِ وَ التَّوَسُّعُ عَلَى الْعِيَالِ؛ خوش اخلاقی در سه چیز است: دوری کردن از حرام، طلب حلال و فراهم آوردن آسایش و رفاه برای خانواده (بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۱۰۰، ص ۹، ح ۳۹). ۱۱- پرتنگ کردن فرهنگ کار در عرصه زندگی پیامبر (ص): «مَنْ أَكَلَ مِنْ كَدِّ يَدِهِ مَرَّةً عَلَى الصِّرَاطِ كَأَلْبُرْقِ الْخَاطِفِ» (هر کس از دسترنج خود بخورد، مثل برق از پل صراط خواهد گذشت... (کتاب لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۱۹۲، ج ۳۷۱۹). کسی به معنی بن خنیس می گوید: (روزی امام صادق (ع) مرا دیدند که دیر هنگام به بازار می رفتم از این رو به من فرمودند: صبح زود به سوی عزت خودت حرکت کن) (بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۱۰۰، ص ۱۰، ح ۴۱) ۱۲- برنامه ریزی در تقسیم اوقات زندگی و مغفول نماندن جنبه های دیگر. علی (ع) فرمودند: «قِوَامُ الْعَيْشِ حَسَنُ التَّقْدِيرِ وَ مَلَائِكَةُ حُسْنِ التَّدْبِيرِ» پایه و اساس زندگی برنامه ریزی نیکوست و سنجش و ملاک آن آینده نگری و داشتن چشم انداز نیکوست. ۱۳- سرمایه گذاری و جلوگیری از انحراف و امها از مسیر هدف، در جهت فساد اقتصادی "مَنْ أَكَلَ مِنْ كَدِّ يَدِهِ حَلَالًا فَتُحَّ لَهٗ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ" (هر کس از دسترنج حلال خویش معاش و هزینه خود را تأمین کند. درهای بهشت بر او گشوده شود تا از هر یک که خواست داخل گردد (من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۴۰۰، ح ۵۸۵۹). ۱۴- تقویت انعطاف پذیری در استفاده از فناوری و اطلاعات در شغل. ۱۵- جلوگیری از ایجاد شغل های کاذب و کم رنگ شدن جوهره کار در جامعه. ۱۶- پیامبر خدا (ص) به ابوذر توصیه می کنند: (ای ابوذر از گدایی بپرهیز که حالت خواستن از مردم، ذلت حاضر است و فقری است که بسوی آن شتاب گرفته ای ۱۷- عدم تناسب فیزیولوژی و قدرت جسمانی با نوع کار در شغل و شاغل؛ بیانی نورانی از امام صادق (ع) رسیده است که: «ما ضعف

بدن عما قویت علیه النبه» با اراده قوی هرگز بدن گرفتار ضعف نمی‌شود. (تحف العقول، ص ۳۰۴)

در محیط اجتماعی، برخی‌ها پرخاشگری‌های بی‌مورد می‌کنند؛ علت پرخاشگری و بی‌صبری و نابدرباری در میان بعضی از ماها چیست؟

درآیین مقدس اسلام، اخلاق جایگاه خاصی دارد، زیرا قرآن مجید تزکیه نفس و آراسته شدن به اخلاق پسندیده را عامل رستگاری و راه رسیدن به سعادت معرفی کرده و فساد اخلاق را منشأ بدبختی و شقاوت وی دانسته و فرموده است: «قد افلح من زكتهها و قد خاب من دسیها» (شمس/۹)، درکل می‌توان سه دلیل برای ضرورت اخلاق برشمرد: ۱- آرامش روحی و روانی فرد ۲- آرامش اجتماعی ۳- رسیدن به کمال مطلوب الهی؛ امام علی (ع) فرمودند: «الحسود لایسود» حسود به سیادت نمی‌رسد.

خداوند درقرآن تأکید می‌نماید: (خوش گویی، مسئولیت‌پذیری و خیرخواهی به همراه سخنی متین، نرم، کریمانه، معروف، محکم و استوار از نظر منطق و عقل بر زبان آرید). (بقره/۱۰۲، نساء/۹ و ۵، یس/۵۷) امام کاظم (ع): «به همنوع خود خیر و نیکی داشته باش و سخن خیر و مفید بگو و خود را تابع بی تفاوت و بی مسئولیت قرار مده» (نهج البلاغه، حکمت ۴۴۵) علی (ع) فرمودند: «مَا لِلْإِنْسَانِ أَدَمٌ وَالْفَخْرُ - أَوْلُهُ نُطْفَةٌ وَ آخِرُهُ جِيفَةٌ - وَ لَمَّا يَرِزُقُ نَفْسَهُ وَ لَا يَدْفَعُ حَتْفَهُ» (بحار الانوار ج ۶۰ ص ۲۰۷): «فرزند آدم را چه به فخر فروشی که آغازش آب گندیده و آخرش مردار است، نه روزی خود را می‌دهد، و نه مرگ را از خود می‌راند». بدزبانی انسان را از مسیر خوش‌خوبی خارج و جامعه را دچار بدبختی و واگرایی می‌کند. و نیز آن حضرت در مورد بدزبانی می‌فرمایند: إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْجِنَّةَ عَلَى كُلِّ فَحَّاشٍ بَدِي قَلِيلِ الْحَيَاءِ لَأَيُّبَالِي مَا قَالَ وَ لَمَّا قِيلَ... خداوند بهشت را بر هر فحاش بی‌آبرو و کم‌شرمی که باکی از آنچه گوید و آنچه به او گویند

ندارد حرام کرده است، زیرا اگر درباره او کنجکاو و بازرسی کنی یا از زناست یا شیطان در نطفه او با پدرش شریک شده است... (کافی، ج ۲، ص ۱۰۰) راهکارها: در حدیثی از پیامبر (ص) می‌خوانیم که فرمودند: (بیش‌ترین چیزی که امت من به سبب آن وارد بهشت می‌شوند تقوی و حسن خلق است). (احتجاجات، ج ۲، ص ۳۵۰) دین احساس‌هایی را در فرد برمی‌انگیزد (ترس، احترام، ایمنی، رضایت، گناه‌کاری و...)

پیامبر اکرم (ص) فرمود: (شما را سفارش می‌کنم به حسن خلق زیرا خوش اخلاق بدون شک در بهشت است و از بداخلاقی بپرهیزید که بداخلاق بدون شک در جهنم است). (غرالحکم، ح ۴۸۵۵) و در جای دیگر امام علی (ع) می‌فرمایند: «حُسْنُ الْأَخْلَاقِ بُرْهَانٌ كَرِيمٌ الْأَعْرَاقِ»: نیکی اخلاق نشان از وراثت و عوامل ژنتیکی است. (کنز العمال، ج ۱، ص ۲۶) ۱- دین عموماً دارای مجموعه‌ای قواعد، قوانین، ارزش‌ها و هنجارهای رفتاری (احکام و اخلاق) شعائر و مراسم است مدعی است بهترین الگوی زندگی را به افراد جامعه پیشنهاد می‌کند. ۲- دین می‌تواند بر خلاقیت فرد تأثیر بگذارد و او را درمواجه با محدودیت وراثتی و محیطی توانمند یا ناتوان سازد. ۳- فرهنگ سازمانی در محیط کار و عدم اعتماد فی مابین ۴- پایین بودن آستانه‌ی تحمل در برابر حوادث و ناملايمات؛ قرآن کریم درباره واقعیت زندگی در دنیا می‌فرماید: «لقد خلقنا الانسان في كبد»؛ به‌یقین ما انسان را در سختی آفریدیم. (بلد/۴) ۵- عدم تناسب توقعات و انتظارات با واقعیت‌های اجتماعی و زندگی؛ به نقل زهری، امام سجاد (ع) فرمود: «تقوای الهی داشته باش و خواسته خود را کوتاه کن و آنچه را آفریده نشده، طلب نکن، زیرا کسی که آنچه را آفریده نشده طلب کند، جان او از حسرت، به شماره می‌افتد و به خواسته خود نمی‌رسد». ۶- بوجود آمدن نوع تربیت و عادات در چرخه‌ی

رشد. « خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ » (الأعراف: ۱۹۹): عفو و بخشش پیش گیر و به نیکوکاری امر کن و از مردم نادان روی برگردان. ۷- توقعات و انتظارات از رفتارهای اجتماعی و مشاهده خلاف آن ۸- وجود غیبت، تهمت و انتساب مسایل برخلاف باورهای فکری و عملی افراد. ۹- سوء استفاده از اخلاق، حجب و آبروی دیگران با سر و صدا ۱۰- زمینه عصبی و بعضاً رفتارهای بدبینانه در تعاملات اجتماعی برای رسیدن به اهداف پنهان با درگیری، رعب و وحشت، تهمت و ترور شخصیت و... قرآن خطاب به پیامبر اسلام می‌فرماید: «اگر خشن و سنگدل بودی، مردم از دور تو پراکنده می‌شدند» (آل عمران/۱۵۹) البته مسائل روحی، روانی، امنیت اجتماعی، تربیت خانوادگی، سطح فرهنگی، جو حاکم بر محیط زندگی و... بویژه نگرش‌ها و خود پنداره‌ها می‌تواند از عوامل پرخاشگری بشمار آید.

حقوق افراد در رسانه‌ها و اینترنت چقدر مراعات می‌شود؟

در جامعه اسلامی جایگاه ارزشی افراد نزد خدا براساس لیاقت‌های دینی، تقوی و ایمانی آنان است و این یک اصل قرآنی است که می‌فرماید: «پس آیا کسانی که مؤمن هستند همچون کسانی اند که فاسق و سرکشند؟ نه اینان برابر نیستند» (سجده/۱۸) و در سوره مبارکه حجرات آیه ۱۰ می‌فرماید: «جز این نیست که همه مؤمنان با یکدیگر برادرند» و یا در سوره مبارکه توبه آیه ۷۱ که می‌فرماید: «مردان زنان با ایمان نسبت به یکدیگر ولایت متقابل دارند» البته ایمان افراد در یک سطح نمی‌باشد و مراتب گوناگون دارد.

پیامبر فرمودند: «اسلام آن است که قلبت را به حق واگذاری و مسلمانان از دست و زبانت در امان باشند» (الفیه ابن مالک، ص ۴)

راهکارها

۱- آگاهی از حقوق فی مابین والدین، فرزندان، خانواده، سازمان‌ها، احزاب و اجتماع ۲- آموزش مهارت‌های رعایت حقوق و کرامت انسانی در چرخه زندگی افراد ۳- تعریف حقوق فردی و اجتماعی و خانوادگی در عرصه حیات بشری؛

امام صادق (ع) فرمودند: (هرکس در رفتارش با مردم به آنان ستم نکند و در گفتارش به آنها دروغ نگوید و در وعده هایش تخلف نکند از کسانی است که غیبت او حرام و مروت او کامل و عدالتش ظاهر و برادری با وی لازم است) (نهج البلاغه خطبه ۱۷۶) ۴- آشنایی با انواع حقوق حرفه ای، علمی، سازمانی، خانوادگی، همسایگی، شرکتی، کودکان و گروه‌های سنی در جامعه. ۵- رعایت حقوق در سبک زندگی اسلامی- ایرانی، یعنی وظیفه و رعایت حقوق از سوی والدین نسبت به فرزندان ۶- توجه به جایگاه منشور حقوق اساسی و رعایت آن در جامع. علی (ع) می‌فرمایند: (ستم برخی بندگان بر برخی دیگر (بدون ادای حق الناس) بخشوده نمی‌شود). (اصول کافی، ج ۲: ص ۱۳۳) ۷- رعایت فرهنگ حقوق مبتنی بر مبانی اعتقادی، آموزه‌های دینی و ارزش‌های ملی ۸- حقوق بین المللی، عهدنامه‌ها و... چنانکه امام صادق (ع) فرموده اند: « مؤمن، برادر مؤمن است، همچون یک بدن که عضوی به درد آید، در سایر اعضا نیز احساس درد می‌کند. همچنین روح دو برادر مؤمن از یک روح است.» (کنز العمال، ج ۱، ص ۳۷۸) امام صادق (ع) فرمودند: «کمترین حقوق برادرت بر تو این است که هر آنچه را برای خود می‌پسندی برای او نیز پسندی و آنچه برای خود نمی‌پسندی برا او نیز روا نداری» (اصول کافی، ج ۲: ص ۱۳۱ و ۱۳۵ و ۱۳۶) ۹- احترام به حقوق آحاد جامعه، پیامبر اسلام می‌فرماید: «هر کس صبح برخیزد در حالی که به امور مسلمانان اهتمام نداشته باشد، مسلمان نیست.» و امام صادق (ع) فرموده است: «خداوند به چیزی برتر از ادای حق مؤمن پرستش

نشده است.» ضرورت پرداخت حقوق مؤمنان تا آنجا حتمی است که امام صادق (ع)، ضایع کردن برخی از آنها را خروج از ولایت خدا دانسته و فرموده است: «اگر برخی از آن حقوق واجب را تباه سازد، از ولایت و اطاعت الهی خارج می‌شود و خدا دیگر در او سهمی ندارد.» (الامالی، طوسی، ص ۹۸). باید توجه داشت که شهروندان نیز از مؤمنان هستند و حقوق آنها مانند هر مؤمنی بر گردن انسان واجب است و حتی چنان که شهروندی مسلمان نباشد، بنا بر این که در جامعه‌ی اسلامی زندگی می‌کند؛ رعایت حقوق او واجب است؛ زیرا نزد امیر المؤمنان علی (ع) از تجاوز به حقوق یک زن یهودی خبر آوردند و حضرت (ع) فرمودند اگر مسلمانی این سخن را بشنود و از غصه بمیرد جای شگفتی نیست. علی (ع) فرمودند: (خدای سبحان حقوق بندگان را بر حقوق خویش مقدم کرده است و رعایت حقوق مردم به ادای حقوق خدا خواهد انجامید.) (کنز العمال، حدیث ۴۳۰۷۹) رعایت حقوق مردم از سوی حاکم و رعایت حقوق حاکم از سوی مردم ۱۰- رعایت حقوق فرزندان از سوی والدین و نیز رعایت حقوق والدین از سوی فرزندان

چقدر به قانون احترام می‌گذاریم؟ علت قانون‌گریزی، که یک بیماری خطرناک است در برخی از مردم ناشی از چیست؟

در نگاهی به آفریده‌های خداوند متعال در می‌یابیم که هستی نیز با سنت‌های الهی اداره می‌شود. در سنت الهی هیچ تغییر و تبدیلی وجود ندارد، لایتغیر و ثابت است. و سنت‌های الهی عبارت از قانونمندی‌های الهی اند. در هر حال قانون نوشته و تثبیت شده، از مهم‌ترین ابزارهای تحقق قانون عدالت و آزادی انسان است؛ زیرا انسان در سایه قانون مکتوب است. که می‌تواند مطالبات خویش را سامان دهد و حق و حقوق خویش را بشناسد و از جامعه و دیگران بخواهد تا آن

را در حق وی ادا کنند. اصطلاح «جامعه مدنی» با «قانون‌گرایی» و «قانونمداری» یکسان انگاشته می‌شود. هر چند کلیت این تساوی مورد تردید واقع شده، اما بدون شک، قانون یکی از مؤلفه‌های جامعه مدنی می‌باشد. از آن جا که زیربنای جامعه مدنی، عقلانیت بشری بوده و بر انسان محوری تکیه خاص دارد، قانون موردپسند آن هم، صبغه بشری دارد. طرح چنین تری در جامعه اسلامی که همه قوانین آن منشأ الهی دارد، جای تأمل است. جامعه اسلامی (همانند همه جوامع دیگر) برای حفظ نظم و انسجام نیازمند به قانون است، چرا که آزادی مطلق و بی حد و مرز انسان موجب اضمحلال جامعه است. اما بحث بر سر این است که چه کسی این حد و مرز را تعیین می‌کند؟ و کدام قانون، امت اسلامی را به سوی هدف سوق می‌دهد؟ بشری یا الهی؟ در حدیث می‌خوانیم: هرکس کار خوبی را بنا نهد، پاداش تمام کسانی که به آن کار عمل کنند، بدون آنکه از عامل کم شود به او داده می‌شود، همانگونه که اگر کسی راه بدی را به روی مردم باز کند، در گناه تمام کسانی که در آن راه پا نهد شریک است. (حق پناه، رضا، ۱۳۷۷) و قرآن در این زمینه می‌فرماید: «و نکتب ما قدموا و آثارهم ...»: هم خود اعمال را می‌نویسیم و هم آثار آنها را (یس/۱۲)

انواع قانون (تفسیر المیزان، ج ۱۴، ذیل آیه ۵۰ سوره طه)

تشریح و قانونگذاری، تقسیمات گونه‌گونی دارد. معروفترین آن، تقسیم قانون به دو گونه است: قانون و تشریح ساخته دست بشر، و دیگر قانون و تشریح الهی. قوانین الهی خود بر دو نوع است: یک نوع آن قوانین تکوینی است؛ یعنی همان نظام حاکم بر جهان هستی، و خاصیت به ودیعه نهاده شده در نهاد موجودات، که آنها را به صورت عادلانه ای تنظیم نموده است: «رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى» (طه / ۵۰). «وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى». (اعلیٰ / ۳) هر نوع از

انواع موجودات، مسیر خاصی در طریق استکمال دارد؛ یعنی هر پدیده، از همان ابتدا که تکون یافت، مجهز به وسایل رسیدن به آن غایت است. نام این تعیین مسیر، هدایت عامه الهی است و هیچ نوعی، از مسیر تکوینی و چهارچوبی که برایش معین شده، خطا نمی‌کند. (بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۳۸) نوع دیگر از قوانین الهی، قوانین تشریحی است که اختصاص به انسان دارد، و رابطه بین خلق و خالق و نیز رابطه بین افراد انسان را به صورت عادلانه وضع و تنظیم می‌نماید. خداوند، «شارع» و قانونگذار است و قوانین را توسط پیامبران به بشر عرضه داشته است که به آن هدایت، تشریحی می‌گویند. «فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا» (بقره ۲۱۳/). (ابتدا مردم امت واحده بودند. زندگی حالت بساطت و سادگی داشت و اختلافی نبود. آن گاه اختلاف پیدا شد و نیاز به قانون برای رفع آن اختلافات، رخ نمود. پیامبران الهی وحی را برای رفع اختلاف آوردند و بدین سان قوانین الهی برای هدایت بشر، تشریح شد. در آیات بسیاری از قرآن، این هدایت تشریحی یاد شده است: «إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَ النَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ... لِنَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ» (نساء/۱۶۵) (محال است که خداوند انسان را که به هدایت و قانون نیاز دارد، از آن محروم سازد: «مَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا» «قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ») اعراف/۲۹. «إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ إِمَّا كَفُورًا» نساء/۳. «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَ يَنْهَى عَنِ الْعَفْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ» نحل/۹۰ «وَ أَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» (مدثر/۳۶). (قرآن کریم به عنوان آخرین کتاب قانون و وحی الهی، بهترین طریق و نیکوترین روش هدایت است: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَ يَبْشُرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا».) اسراء/۹ (سعادت بشر،

در فهم و اجرای قوانین الهی و احکام آسمانی است که هیچ گونه خلل و نقصی در آن راه ندارد: «هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ».

راهکارها

۱- نقش قانون پذیری و قانون مداری در انضباط اجتماعی (در وظایف محوله خانه، مدرسه، اجتماع با نظارت اولیاء و مربیان) ۲- قرار دادن قانون به عنوان فصل الخطاب تعاملات و حل مسائل و مشکلات زندگی، در سوره مبارکه «ص» می‌فرماید: (به او (داود) قوه‌ی در؛ حقایق و قطعیت در داوری عطا کردیم). ۳- قانون و ایجاد امنیت روحی، روانی در جامعه؛

«ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَنْ يَعْرِفَنَ فَلَا يُودِينَ...» آن نزدیکتر است که (به پاکی) شناخته شوند و در نتیجه مورد اذیت و آزار (نامحرمان) قرار نگیرند. (احزاب/۵۹ (۴-باور به قانون مداری در عرصه تربیت و رشد و تحول افراد ۵- مساوات در برابر قانون و عدم تبعیض در اجرای آن امام صادق (ع): (از خدا پروا کنید و عدالت ورزید چرا که شما هم از مردمی که عدالت نمی‌ورزند خرده می‌گیرید.) (مفاتیح الحیات، ص ۴۷۶)

نظری به قانون در سیره پیامبر (ص) و امامان معصوم داشته باشیم: «زنی از قبیله سرشناس بنی مخزوم مرتکب گناهی شد و آن حضرت دستور اجرای حد داد، اسامه بن زید درخواست بخشش کرد پیامبر (ص) فرمود: به خدا سوگند اگر دخترم دزدی کند دست او را قطع می‌کنم و در اجرای حدود الهی هیچ فرقی میان مردم نمی‌گذارم» (صحیح بخاری، ج ۴، ص ۱۵۱) ۶- سوء استفاده قانون دانان از تسلط و آشنایی کامل قانونی برای رسیدن به اهداف خود و عدم تنقیح به موقع قوانین ۷- آموزش آداب و قانون با توجه به نیاز افراد و پایش آن از دوران کودکی تا کهنولت و پیری: «... و اقصی فی مشیک و...» ای پسرم در زندگی خود میانه رو باش؛ ۸- ارتباط قانون با مسایل اخلاقی، معنوی و پیوند آن با مسأله معاد جهت پایداری در

پابندی به آن؛ «یا بُنَّیْ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اصْبِرْ عَلَی مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ» ای پسر من نماز را به پادار و امر به معروف و نهی از منکر کن (لقمان/ ۱۷) ۹- آموزش مفاهیم و مصادیق قانون و کاربرد آن در گروه‌های سنی مختلف، راهنمایی و رانندگی، احترام به دیگران و در نظر گرفتن منافع فردی و گروهی در قانون‌گریزی. پیامبر (ص) بدبختی‌های امت‌های پیشین را چنین فرمودند: بدبختی امت‌های پیشین در این بود اگر فرد بلند پایه ای از آنان دزدی می‌کرد او را می‌بخشوند و اگر فرد ضعیف و گمانی دزدی می‌کرد حکم خدا را درباره او جاری می‌ساختند. (مستدر، الوسائل، ج ۲، ص ۴۱۵)

در جامعه چقدر وجدان کاری و انضباط اجتماعی وجود دارد؟

در تعریف وجدان گفته اند که وجدان قوه ای است در باطن شخص که وی را از نیک و بد اعمال آگاهی می‌دهد. در واقع می‌توان گفت که خداوند تبارک و تعالی برای تمام آدمیان نیرویی عنایت کرده که آنها را در تمام لحظات بپاید و بر آنها متذکر شود که پا از گلیم اختیارات شرعی و عقلی خود فراتر نگذارند و نیز دایره نیک و بد را برای آنها مشخص کند و همچون چراغ فطری باشد که آنها را از افتادن در چاه ندامت برحذر دارد. خداوند در آیه ۳۴ سوره مبارکه اسراء می‌فرماید: «وَأَفْوَ بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا» و نیز اشاره به آگاهی خداوند از افعال همه پدیده هادارد و «يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ» (غافر، آیه ۱۹).

راهکارها

۱- ارتقاء مسئولیت‌پذیری با توجه به گروه سنی و شغلی؛ «ولما بلغ أشده و استوی آتیناه حکماً و علماً»؛ و چون به رشد و کمال خویش رسید به او حکمت و دانش عطا کردیم. (قصص/ ۱۴) ۲- حضور به موقع

برای انجام وظایف. ۳- پاسخگویی به مراجعین در حوزه مسئولیت و شغلی؛ (ولما جهزهم بجهازهم قال...): و آنگاه که یوسف (در زمان قحطی) بار غله برادران خود را در برابر متاعشان بست. (یوسف/ ۴۹) ۴- خدا را ناظر بر اعمال، افعال و قضاوتها دانستن؛ (اتقوا الله حق تقاته...): از خداوند آنچنانکه شایسته پروا داشتن از اوست، بپرهیزید. (آل عمران/ ۱۰۳) ۲- ایمان به خدمت خلق و خانواده در جلب رضایت الهی و طلب مال حلال. "رسول خدا (ص) می‌فرمایند: عبادت هفتاد جزء دارد که بهترین آن جزء طلب کردن مال حلال است (بحارالانوار، ج ۷۸، ص ۱۸۰). "در جای دیگر فرمودند: "تلاش گر در پی روزی خانواده خود، چون مجاهد در راه خداست" (تحف العقول، ص ۳۰۰) ۴- تقویت فرهنگ کار در سازمان‌های غیررسمی و مردمی. امام باقر (ع) فرمودند: "تنبلی برای دین و دنیای آدمی زیانبار است" (نهج البلاغه/ نامه ۳۱) ۵- قانون‌پذیری و قانون‌مندی در عرصه زندگی، آموزش و پرورش و کار ۶- تقویت فرهنگ سازمانی کار و تلاش در سازمان‌ها و نهادها ۷- نیت صادق داشتن در رفتارها و عملکردها؛ «والذین ینفقون أموالهم رءاء الناس و لایؤمنون بالله و لابلایوم الاخر و من یکن الشیطان له قریناً»: آنان که اموال خود را به قصد ریا و خودنمایی می‌بخشد و به خدا و روز قیامت نمی‌گروند (ایشان یاران شیطانند) هرکه را شیطان یار است بسیار بد یاری خواهد بود. (نساء/ ۳۸)

چقدر تولید وجود دارد و تولید کیفی در بخش‌های مختلف، چقدر مورد توجه و اهتمام است؟

حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «اشتغال به حرفه ای همراه با عفت نفس از ثروت همراه با ناپاکی بهتر است» (تحف العقول، ص ۳۳۵-۳۳۶). امام صادق می‌فرمایند: «صنعتی که تنها برای حرام کاربرد دارد و راه و روش تباهی محض است و هیچ صلاحی (قاعده ای)

در آن نیست خدا آن را حرام کرده است» (شرح نهج البلاغه ابن حدید، ج ۲۰، ص ۳۱۹)

راهکارها

۱- نقش تبدیل علم به تولید و تولید به ثروت در عرصه تعلیم و تربیت و اقتصاد مقاومتی؛ علی (ع) می فرماید: « الْعِلْمُ سُلْطَانٌ، مَنْ وَجَدَهُ صَالِحًا بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَالِحًا عَلَيْهِ... » (نهج البلاغه، نامه ۵۳) : (دانش، سلطنت و قدرت است، هر که آن را بیابد با آن یورش برد و هر که آن را از دست بدهد بر او یورش برند). ۲- تولید علم و ثروت و اقتدار مرتبط با آن ۳- آموزش مستمر و اطلاع رسانی در تولید. مشتری مداری در تولید و اعتماد آن «لاتبخسوا الناس أشیاهم» کم نگذاشتن در کار و تولید (اعراف/۸۵) ۲- نقش کیفیت در پایداری و تقویت و توسعه تولید. امام علی: «أَمْضِ لِكُلِّ يَوْمٍ عَمَلَهُ فَإِنَّ لِكُلِّ يَوْمٍ مَا فِيهِ». کار هر روز را در همان روز انجام ده ؛ زیرا هر روزی را کاری است (ویژه آن روز) (جامعه الصغیر، ج ۱، ص ۲۸۴). ۳- توجه به کاهش هزینه‌های تولید بدون کاهش کیفیت (انرژی، منابع انسانی و...) رسول خدا (ص) می فرماید: «ان الله تعالی یحب إذا عمل أحدکم عملاً أن یتقنه»: خداوند دوست دارد هر یک از شما وقتی کاری می کند که آن را محکم و استوار سازد. (تحف العقول: ۳۲۴).

چرا برخی از حرف‌ها، نظرها و ایده‌های خوب در حد رؤیا و حرف باقی می ماند؟

در جامعه با توجه به گرایش‌های مختلف و نظرات متعدد بین مجری و طراح و ناهماهنگی‌های موجود بقیناً به طور طبیعی، این مهم می باشد چرا که اگر، حرفها و ایده‌های خوب طراحان، یا مجریان امر همخوانی نداشته باشد و بر اثر ندانم کاری‌های یکدیگر، موضوعات مطرح شده به فراموشی سپرده می شود و اگر بخواهیم اینگونه موضوعات، ریشه ای حل و قابل اجرا باشد و آن مطالب پیگیری گردد باید پژوهشگر

ای باشد که اینگونه موضوعات را جمع‌آوری و نظرات مؤثر را اقدام نمایند.

راهکارها

۱- نبود فاصله مبانی نظری و فقدان برنامه عملیاتی و اجرایی، امام رضا (ع): لا یستكملُ عبدٌ حقیقهَ الایمانِ حَتَّى تَکُونَ فِیهِ خِصَالٌ ثَلَاثٌ: اَلتَّفَقُّهُ فِی الدِّینِ وَحَسْنُ التَّقْدِیرِ فِی المَعِیشَةِ، وَالصَّبْرُ عَلَی الرِّزَايَا؛ هیچ بنده ای حقیقت ایمانش را کامل نمی کند مگر این که در او سه خصلت باشد: دین شناسی، تدبیر نیکو در زندگی، و شکیبایی در مصیبت‌ها و بلاها (محاسن، ج ۱، ص ۲۰۵).

۲- نبود فاصله اجرایی بین نظریه دهندگان با تصمیم گیران اجرایی ۳- ایجاد ساز و کار مناسب نظریه‌ها در اقدام و عمل ۴- اطلاع رسانی به موقع به اهل نظر و اهل فن؛ ۵- مشارکت جدی صاحب نظران و نخبگان در مسائل و طرح مشکلات جامعه؛ مشاوره با حضرت یوسف: «یوسف ای راستگو ما را از تعبیر این خواب که هفت گاو چاق را هفت گاو لاغر می خورد آگاه ساز» (یوسف/۴۶). ۶- ریسک پذیری مدیران در اجرای نظریه‌ها و یا پیش بینی کردن هزینه‌های عملیاتی آن؛ «قال تزرعون سبع سنین...»: باید هفت سال متوالی زارعت کنید و هر خرمن را که درو کنید جز کمی که قوت خود می سازید همه را با خوشه در انبار ذخیره کنید. (یوسف/۴۷) ۷- اعتماد نمودن به مدیران و تفویض اختیار در چارچوب وظایف آنان؛ «فلما کلمه قال انک الیوم لدینا مکین آمین»: پس چون عزیز مصر با یوسف سخن گفت به او گفت تو امروز نزد ما صاحب منزلت و امین هستی (یوسف/۵۴). ۸- همراه بودن نظریه‌ها از زمان خطوط ذهنی تا عملیات و اجرا و بازخورد آن به مدیران و تصمیم گیران. ۹- اقدام و عمل نظریه‌های خوب در سبک زندگی. امام صادق (ع): «ان من حقیقه الایمان ان تُؤثِرَ الحقَّ و ان ضَرَّكَ عَلَی الباطلِ و ان نَفَعَكَ و ان لا یَجُوزَ مَنطِقُکَ عِلْمُکَ»

(غزراالحکم/ص ۳۵۴) از حقیقت ایمان این است که حق را بر باطل مقدم داری، هر چند حق به ضرر تو و باطل به نفع تو باشد و نیز از حقیقت ایمان آن است که گفتار تو از دانشت بیشتر نباشد. ۱۰- تفکر سیستمی حرفها و نظرها، با تدوین کنندگان برنامه و استراتژی ها؛ ۱۱- پررنگ شدن باور هم اندیشی و استفاده از خرد جمعی از مدیران و مسئولان؛ علی (ع) می‌فرماید: «قوام العیش حسن التقدير و ملاکه حسن التدبیر»: استواری زندگی به برنامه ریزی نیکو و سنجش آن دوران‌اندیشی نیکوست (نهج البلاغه/خطبه ۱۸۳).

زادگی از دو بعد مطرح می‌شود: ۱- نطفه ۲. غذا (لقمه) ۳. که باید در شیوه انجام کار دقت داشت. (کافی، ج ۲، ص ۲۸۷). بارها خداوند در قرآن تأکید می‌فرماید: «من طبیات ما کسبتم»: از درآمدهای حلال و طیب بخورید. (بقره/۲۶۷) ای مردم از آنچه در زمین است حلال و پاکیزه را بخورید. ۴- چند شغله نبودن بعضی از شاغلین و اختصاص فرصت و وقت مناسب و لازم و روزآمد برای شغل پایدار خود. ۵- عدم تداخل در وظایف و مسئولیتهای محوله ۶- پایبندی به تعهدات شغلی و حقوق مترتب بر آن ۷- داشتن مدیریت زمان؛

چرا ساعات مفید کار در دستگاههای اداری ما کم است؟ مشکل کجاست؟

در روابط اجتماعی، کسانی بر دلها حکومت می‌کنند که دلشان را خانه مهر و محبت مردم کرده باشند. برعکس، آنان که «خود» را بیش از همه می‌پسندند و «خود» را بیش از دیگران دوست دارند و آسایش و راحتی خود را بر دیگران ترجیح می‌دهند، نه نزد خدا و رسول اعتباری دارند و نه در دل و جان مردم، جایی و موقعیت!...

راهکارها

۱- ضعف باور در فرهنگ کار «یا ایها الذین آمنوا کلوا من طبیات ما رزقناکم» (بقره/۱۷۲) ۲- داشتن شاخص و تعریف استاندارد از کار روزانه. امام علی (ع): «قیمه کل امرء ما یحسنه» فرد را آن بهاست که در دیده اش زیباست ۲- داشتن هدف و برنامه در عرصه شغلی ۳- پایش و ارزیابی مستمر در کارها. قرآن می‌فرماید: «کُلُّ یومٍ هُوَ فِی شَأْنٍ یعنی «خداوند هر روز در شأن و کاری است (الرحمن، ۲۹)» ۴- پایبندی به استفاده از وقت و داشتن برنامه ۵- باور به کسب روزی حلال و ارتباط حقوق با ریزش کار؛

حضرت علی (ع) می‌فرماید: «دروغ می‌گوید کسی که می‌گوید حلال زاده ام ولی غیبت می‌کند. حرام

چرا در بین بسیاری از مردم مصرف گرائی رواج دارد؟ آیا مصرف گرائی افتخار است؟

اسراف به هرگونه تجاوزکاری و زیاده روی گفته می‌شود و در هر حال اسراف عملی است ممنوع و محکوم، و مورد خشم و انزجار خداوند متعال. دین مقدس اسلام بهره برداری مشروع از نعمتهای الهی و زیبایی‌های زندگی را مباح و روا و اسراف و زیاده روی را حرام و ناروا می‌داند و این بدان جهت است که مسلمان به تناسب امکانات و توانایی و کارآیی خود، در برابر جامعه مسئولیت دارد. در مورد تفاوت‌های فردی قرآن می‌فرماید: «لا ترجون الله وقاروا وقد خلقکم اطواراً» چرا در مقابل خداوند خضوع نمی‌کنید؟ درحالی که خداوند شما را متفاوت و گونه گونه آفریده. (نوح/۱۲ و ۱۳). خداوند می‌فرماید: (ای کسانی که ایمان آوریده اید از نعمت‌های پاکیزه ای که به شما روزی داده ایم، بخورید و شکر خدا را به جا آورید، اگر تنها او را پرستش می‌کنید.) (اعراف/۳۱). امام سجاد فرمودند: جوانمردی کامل در بهره برداری از ثروت است (جامعه الاخبار/ص ۱۲۰). هدف مصرف زمینه شکرگزاری است. در اسلام اعتقاد اصل است نه اقتصاد، در روایتی از پیامبر اکرم (ص) دریابه امر اقتصاد و لزوم تأمین و تعدیل ثروت با اشاره به نان که

است: «حسن تدبیر و دوری از تبذیر، از حسن سیاست است»

۷- برآورد دقیق برنامه ریزی و انطباق آن با سند برنامه توسعه در سازمان‌ها و... امام علی (ع) می‌فرماید: (حسن تدبیر، مال اند، را رشد می‌دهد و سوء تدبیر، مال فراوان را نابود می‌سازد.) (عیون الحکم والمواعظ، ص ۲۲۷)

۸- آگاهی داشتن از استراتژی فرهنگ مصرف‌گرایی غرب در وابسته کردن مردم به تولیدات آنان به عنوان زهر و اصلاح الگوی مصرف و گرایش به تولیدات داخلی به عنوان پادزهر. ۹- تقویت رعایت مصرف بیت‌المال، حق الناس و کسب درآمد حلال.

چگونه ریشه‌ی ربا را در جامعه قطع کنیم؟

امام علی (ع) بالای منبر فرمود: «ای جماعت بازرگانان! نخست فقه، آنگاه تجارت». حضرت در ادامه چنین قسم یاد می‌کند که «ربا در امت مخفی‌تر از راه رفتن مورچه بر روی تخته سنگ‌های بزرگ و سیاه است». ربا امری حرام و بسیار خانمان سوز می‌باشد که در اسلام دوری از آن بسیار سفارش شده و معاملات اینگونه، چیزی جز شر و بی‌برکتی و نابودی در پی نخواهد داشت.

راهکارها

۱- جایگزین کردن اقتصاد بدون ربا به ویژه منابع پولی و بانکی ۲- تعیین کارمزد واقعی و جهت‌دهی بانک‌ها به سرمایه‌گذاری مردم و پایش و ارزیابی مستمر آن. «...ألا ترون أئی أوفی الکیل و أنا خیر المنزلین»: آیا نمی‌بینید که من پیمان‌ه را کامل می‌دهم و بهترین میزبان هستم. (بقره/۲۷۵) ۳- عدم کفایت سرمایه‌گذاری بانک‌ها به طور مستقیم «ما آتیتم من ربا لیربوا فی اموال الناس فلا یربوا عندالله و ما آتیتم من زکاه تریدون وجه الله فاولئک هم المضعفون»: و آنچه (به قصد) ربا می‌دهید تا در اموال مردم سود و افزایش

سمبل نعمت‌های دنیوی است می‌خوانیم که: (بارخدا یا نان ما (اختصاص) را برکت ده و میان ما و نان ما جدایی نیانداز... مصرف بخیلانه: پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «بخیل کسی است که می‌خورد و نمی‌بخشد». (بحارالانوار/ج ۶۶/ص ۴۰۷) امام صادق (ع) فرمودند: «گذشتن از حد میانه روی (کاهش) بخل به شمار می‌رود» (کافی، ج ۴، ص ۵۴)

مصرف مسرفانه: امام صادق (ع) فرمودند: (اسراف آن است که برای مال فسادآور و برای بدن زیان‌آور باشد) (الخصال ص ۹۸)

پیامبر (ص) می‌فرماید: «بخورید و بیاشامید بیوشید و صدقه دهید ولی اسراف نکنید» (۷۷)

راهکارها

۱- حسابگری در تناسب خرج و دخل ۲- داشتن برنامه، در جهت دهی درآمد و اولویت بندی ۳- تقویت تناسب توقعات و انتظارات خانواده با درآمد. پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «برای زن روا نیست که شوهرش را به چیزی که برای او مقدر نیست تکلیف نماید» (نهج البلاغه، ۱۵۴) ۴- عدم تقویت و درمان، روحیه مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی در جامعه «ولأتسرفوا إنة لایحب المسرفین»: اسراف نکنید چرا که خداوند اسراف‌کنندگان را دوست نمی‌دارد. (انعام/۱۴۱)

«إن قرون کان من قوم موسی فبغی علیهم»: همانا قارون از قوم حضرت موسی بود که سرکشی کرد برآنان (قصص/۷۶)

۵- فرهنگ سازی در جلوگیری از مصرف‌گرایی در تنوع تولیدات و مدل‌ها. ۶- عدم نگرش سطحی و آینده‌نگری بردرآمدها

(بریز و پباش و خرج بی رویه هرچند مایه خوشی گردد ولی تداوم نخواهد داشت آینده‌نگری، اندازه‌گیری و میانه روی قانون زندگی است). (غررالحکم، ح ۸۰۸۱) در کلام دیگری از حضرت علی (ع) آمده

برآنکه راه هدایت یافته از همه کس آگاه تر است
(اسراء/۸۴).

راهکارها

۱- اهمیت ازدواج و تأثیر آن در تشکیل نظام حیات خانواده و ایجاد امنیت روحی و روانی در تکثیر نسل در محیط خانواده با انتخاب آگاهانه و مشاوره‌های قبل ازدواج؛ ۲- شناخت حقوق معنوی و انسانی و کرامت انسانی و عملیاتی و اجرائی نمودن آن در رفتارهای فیما بین و با فرزندان؛ ۳- شناخت وظایف و حقوق مرد از سوی همسر و بالعکس و نیز حقوق فرزند نسبت به والدین؛ ۳- احیاء ترویج سبک زندگی اسلامی و سیره ائمه معصومین (ع) برای خانواده ها؛ ۴- تقویت نظام مشاوره قبل از ازدواج و حداقل تشکیل یک کارگاه آموزشی ازدواج و حقوق متقابل زن، شوهر و شیوه‌های تربیت فرزند؛ ۵- توقعات و انتظارات زوجین نسبت به هم براساس حقایق و واقعیت‌های موجود و تحمیلی نبودن خواسته‌های یکدیگر.

چه کنیم که زن در جامعه‌ی ما، هم کرامتش، هم عزت خانوادگی‌اش، هم وظائف و حقوق اجتماعی‌اش محفوظ بماند؟

تفاوت نگاه و نگرش به زنان در غرب با اسلام، نگاه غرب به زن، یک نگاه ابزاری است اما نگاه اسلام یک نگاه کرامت انسانی است و زن ذاتاً دارای قداست و هویت ارزشمند انسانی است و در برابر قانون از حقوق همسنگ مردان برخوردارند و عنوان دختر و مادر هویت بخشی زنان و نقش تربیتی و جایگاه اجتماعی آنان بسیار بالاست.

راهکارها

۱- رعایت عفاف و حجاب فیما بین ۲- رسول خدا (ص) فرمودند: (بستر کودکان خود را از ۶ سالگی (طفولیت) جدا کنید.) (جامع الاحادیث شیعه، ج ۲۱، ص ۴۵۱) ۳- حقوق زن در نظام حیات خانواده؛ ۴- امام

بردارد نزد خدا فرونی نمی‌گیرد؛ «و آنچه را از زکات در حالی که خشنودی خدا را خواستارید دادید پس آنان همان فرونی یافتگانند». (روم/۳۹). ۳- بازنگری و اصلاح در ساختار و اهداف مراکز اقتصادی «فاعتبروا یا اولی الابصار» (نحل/۶۵، ۶۷) ۴- نظارت دقیق بر عملکرد واحدهای تولیدی و اقتصادی استفاده کننده از وام‌های دولتی ۵- توزیع هدایت شده و عادلانه منابع مالی برای افراد دارای طرح توجیهی برای ایجاد اشتغال و تولید «یا ایهاالذین آمنوا اتقوا الله و دروا ما بقی من الربا إن کنتم مؤمنین»: ای کسانی ایمان آورده اید بترسید از خدا و بگذرید از آنچه باقی مانده است از طلبتان که بابت ربا است اگر شما مؤمن هستید. (بقره/۲۷۸) ۶- آثار تخریبی مترتب بر ربا در کتب درسی، فیلم‌ها و خانواده‌ها با برنامه ریزی درسی «تخطبه الشیطان من المس» (بقره/۲۷۵).

چگونه حق همسری، زن، مرد و فرزندان رعایت شود؟

زن یک بخش از وجود بشر است که می‌تواند به نسبت مردان و حتی خیلی بیشتر از آنها بر جامعه بشری اثرگذار باشد به همین دلیل می‌توان زن را یکی از عوامل مؤثر بر تعیین سبک زندگی نیز خواند که بر سایر مفاهیم سبک زندگی همچون خانواده، ازدواج نوع برخورد، نوع لباس و پوشش و... احاطه دارد. خانواده مهم ترین نهاد تربیتی است که نقش تأثیرگذاری در شکل گیری شخصیت فرزندان دارد و رفتار و گفتار آنان به نوعی الگوی امروز فرزندان است؛ لذا قول و عمل والدین در زندگی باید به گونه ای باشد که بتواند فرزندان شایسته و فرهیخته پرورش داده و تحول اجتماع دهد.

«قل کل يعمل علی شاکلته فربکم أعلم بمن هو أهدی سبیلاً»: تو به خلق بگو که هرکس برحسب ذات و طبیعت خود عملی انجام خواهد داد و خدای شما

حد زاد و ولد در جامعه‌ی ما چیست؟

بی شک در هر حکومتی نیروی جوان و کارآمد و برخوردار از نیروی انسانی کافی و مناسب، از بزرگترین نقاط قوتی است که دولت‌ها بایستی از یک سو در جهت تأمین آن و از سوی دیگر دربرآوردن نیازهای آنها تلاش کنند. میزان جمعیت، بایدها و نبایدهای آن و لزوم یا عدم لزوم کنترل جمعیت و تنظیم خانواده از سوی حکومت و خانواده‌ها را می‌توان از ابعاد گوناگون فرهنگی، مذهبی، عقیدتی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... مورد بررسی قرار داد. نکته مشترک در آموزش‌های کلیه ادیان سفارش به ازدیاد پیروان و آوردن اولاد است. البته در دوران نزول ادیان با عنایت به تأثیر نیروی انسانی در درآمدزایی و دفاع از حریم خاندان و سرزمین، این سفارش کاملاً منطقی و معقول است. بی‌تردید، نه تنها آئین اسلام بلکه تمامی ادیان آسمانی، پیروان خود را به افزایش جمعیت با ایمان و شایسته، به اندازه‌ای که در توان آنان باشد، فرامی‌خواند. در قرآن آیات متعددی در مورد فرزند وجود دارد که از مجموع آنها چنین برداشت می‌شود که فرزندان، نعمت‌های الهی نزد والدین هستند و چون سایر نعمت‌های الهی، هم می‌توان با استفاده صحیح از آنها در مسیر تکامل و هدایت خود و آنها از ایشان بهره جست و هم می‌توان با عدم استفاده صحیح از آنها خود و آنها را به خاک مذلت نشانند. «دوستی خواستنی‌ها [ی گوناگون] از زنان و پسران و اموال فراوان از زر و سیم و اسب‌های نشان‌دار و دام‌ها و کشتزار [ها] برای مردم آراسته شده [لیکن] این جمله مایه تمتع زندگی دنیاست و [حال آن‌که] فرجام نیکو نزد خداست (آل عمران/۱۴)». و نیز خداوند در قرآن می‌فرماید: «و پسران زیور زندگی دنیایند و نیکی‌های ماندگار از نظر پاداش نزد پروردگارت بهتر و از نظر امید [نیز] بهتر است (کهف/۴۶)». و در آیه ۷۱ سوره هود نیز از فرزند به‌عنوان بشارتی برای پدر و مادر یاد

صادق (ع) فرمودند: (حق زن به همسر خود این است که شکمش را سیر کند، او را بپوشاند، از نادانی اش بگذرد و چهره خود را براو ترش نکند) (مکارم الاخلاق/ص ۲۱۶) ۵- حق زنان در شیر دادن فرزندان حقوق متقابل زن و شوهر در نظام حیات خانواده و اجتماع ۶- سبک زندگی پیامبران و ائمه (ع) با زنان رسول اسلام (ص) فرمودند: (بهترین شما کسی است که برای خانواده اش بهتر باشد و من در مورد خانواده ام، بهترین شما هستم.) (جامع الاحادیث، ج ۲۱، ص ۲۲۵) ۷- کرامت و جایگاه زن در اسلام «إنا أعطيناک الکوثر × فصل لربک وانحر»: همانا ما به تو خیر کثیر اعطا کردیم پس به شکرانه آن برای پروردگارت نمازگزار و قربانی کن. (کوثر/۱-۲) ۸- امانتداری و صداقت بین زوجین ۹- حقوق متقابل فرزندان بر پدر و مادر و بالعکس. «تقل لهما أف و لاتنهرهما وقل لهما قولاکریمما»: به آنها {حتی} اوف مگو و به آنان پرخاش مکن و با آنها به نرمی سخن بگو. (اسراء/۲۳). زن به عنوان شریک زندگی مرد: «المراه الصالحه أحد الکاسبین»: زن شایسته‌یکی از دو عامل پیشرفت خانواده است. امام صادق (ع) به نقل از رسول فرمودند: «مهریه دینی است برعهده‌ی شوهر». وفای به عهد زوجین در قبول تعهدات قبل از ازدواج. (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۴۳)

مولاعلی (ع) فرمودند: «جهاد زن خوب شوهرداری کردن است» (کافی، ج ۶، ص ۳، ح ۱۰). ۱۰- حق زن در رفع نیازهای ضروری و معقول مخارج زندگی از شوهر (تناسب توقعات با درآمد شوهر). ۱۱- حق طلاق و اقسام آن «الطلاق مرتان» (بقره/۲۲۹). ۱۲- عدم نگرش ابزاری به شخصیت زنان. ۱۳- نگاه تکامل، در هویت و شخصیت متقابل زن و مرد ۱۴- توجه به محدودیت برخی از شغل‌ها برای زنان و دانش چرایی آن.

خانه‌های مجردی وجود دارد؟ این بیماری غربی چگونه در جامعه ما نفوذ کرده است؟

راهکارها

۱- وجود شرایط احراز برای خانه‌های مجردی ۲- مشارکت مردمی در نظارت رفت و آمدهای مشکوک ۳- رعایت حریم همسایگان. مولا علی (ع) فرمودند: «مجاورت بد، و بدی کردن به نیکان، از بزرگترین انگیزه‌های نکوهش است» (جامع الحادیت الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۷). ۴- عدم تأخیر در ازدواج. رسول خدا (ص) فرمودند: «بیشتر اهل دوزخ، افراد مجردند» (مسندر، الوسائل، ج ۱۵، ص ۲۴۳). ۵- انتقال آسان دانشجویان و کارمندان بومی به محل زندگی. ۶- توجه به اشتغال بومی ۷- ضابطه مند نمودن خانه‌های ملکی و اجاره ای برای سکونت. ۸- قانونمند نمودن بنگاه‌های مسکن در شیوه اجاره یا فروش به مجردها ۹- آثار مرتب بر آسیب زایی خانه‌های مجردی. ۱۰- تقویت فرهنگ مشاوره در ازدواج و تسهیل در ازدواج آسان. ۱۱- ترویج و توسعه خانه‌های اجاره ای برای گروه‌های مجرد با نظارت هدفمند؛

تجمل‌گرایی و حد آن چیست؟ چه کنیم که از حد خوب فراتر نرود؟ به حد بد نرسد؟

مال پرستی یکی از جلوه‌های برجسته دنیاگرستی است و تجمل‌گرایی نماد بارز مال دوستی است. دنیازدگی سرآغاز همه زشتی‌هاست. وقتی مال دوستی به اوج رسید و به مال پرستی گرایید، عامل بسیاری از لغزش‌ها می‌شود و انسان‌ها را از کمال باز می‌دارد. برتری در اسلام، تقوا، ساده زیستی و همانا روش و منش پارسایان است؛ همان راهی که امامان معصوم (ع) در صحیفه تاریخ اسلام ترسیم کردند. و اهل بیت (ع) در همه زمینه‌ها، زندگی راحت و معتدل و بی تکلف را برای پیروان خود توصیه کرده‌اند. «تِلْ لِدَارِ الْآخِرَةِ نَجْعَلُهَا لِلذِّينِ لَا يَرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَ لَأَفْسَادًا»؛ آن

شده. نکته مهم و اساسی که در قرآن کریم وجود دارد، توجه به زاد و ولد انسان‌های شایسته و مؤمن است؛ به عبارت دیگر آنچه که اهمیت دارد، افزایش تعداد جمعیت نیکوکاران و صالحان است. آیه ۱۵ سوره اعراف حضرت آدم و حوا (ع) از خداوند متعال خواهان فرزندی صالح و نیکوکار هستند؛ راهکارها

۱- تولید نسل و تربیت آن در خانواده. «نساؤکم حرث لکم»: «زنان شما کشتزار شما هستند» (بقره/۲۲۳) (باعث زاد و ولد و تولید نسل) ۲- محدودیت زاد و ولد از دیدگاه اسلام و روایات. «...ولایزنون»: بندگان خداوند زنا نمی‌کنند (فرقان/۶۸). «و والذین هم لفروجهم حافظون»: و کسانی که عفت خود را حفظ می‌کنند (مومنون/۵). ۳- تکثیر نسل در عرصه زندگی. رسول خدا (ص) می‌فرمایند: نسل خود را زیاد کنید که من به زیادی نسل شما در قیامت افتخار می‌کنم. (غررالحکم، ص ۴۳۷) ۴- رضایت زوجین در زاد و ولد ۵- رعایت توازن جمعیت در جامعه. ۶- فرهنگ سازی خانواده در زاد و ولد و ترکیب گروه سنی جمعیت جامعه ۷- معافیت از مالیات و عوارض برای خانواده‌های دارای دو فرزند به بالا؛

چرا در بعضی از شهرهای بزرگ، خانه‌های مجردی وجود دارد؟ این بیماری غربی چگونه در جامعه‌ی ما نفوذ کرده است؟

جامعه ما در حال حاضر دو ویژگی بارز دارد: یکی اینکه جامعه ای جوان است و دوم آنکه در حال گذر از زندگی سنتی به زندگی مدرن است. این دو ویژگی اقتضا آتی دارد که یکی از آنها مسأله ای است به نام بالا رفتن سن ازدواج در جامعه و نیز گسترش میل به فردیت و زندگی شخصی و بی همسر. به فرمایش مقام معظم رهبری چرا در بعضی از شهرهای بزرگ،

تجمل‌گرایی مانند سرنوشت قارون است که خداوند می‌فرماید:

« فَخَسَفْنَا بِهِ وَبَدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يُنصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ مَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ »: (آنگاه قارون را با خانه اش در زمین فرو بردیم و او در برابر خدا هیچ گروهی نداشت که یاری اش کنند و خود نیز نمی‌توانست از خود دفاع کند). (قصص/۸۱)

معظم له، همچنین فرمودند: «اینها بخش‌های گوناگونی از مسائل سبک زندگی است، و دهها مسئله از این قبیل وجود دارد؛ که بعضی از اینهایی که من گفتم، مهمتر است. این یک فهرستی است از آن چیزهایی که متن تمدن را تشکیل می‌دهد. قضاوت درباره ی یک تمدن، مبتنی بر اینهاست». «هیچکدام از این چیزهایی که من فهرست کردم و گفتم، شما نمی‌توانید پیدا کنید که یا به صورت خاص، یا تحت یک عنوان عام، در اسلام به آن پرداخته نشده باشد. انواع سلوک با افرادی که انسان با آنها ارتباط دارد، انواع رفتارهای ما، انواع چیزهایی که در زندگی اجتماعی برای انسان وجود دارد، اینها در اسلام هست؛ در مورد سفر کردن هست، در مورد رفت و آمد هست، در مورد سوار شدن و پیاده شدن هست، در مورد پدر و مادر هست، در مورد تعاون هست، در زمینه‌ی رفتار با دوست هست، در زمینه‌ی رفتار با دشمن هست. در همه‌ی چیزها، یا به طور خاص در منابع اسلامی ما موجود است، یا تحت یک عنوان کلی وجود دارد؛ که اهل استنباط و اهل نظر می‌توانند آن چیزی را که مورد نیازشان است، از آن به دست بیاورند و پیدا کنند». این تحقیق به دنبال آن است که منابع، عبارات، مفاهیم و اصطلاحات را از دیدگاه مقام معظم رهبری انتخاب و دلالت‌های آنها بر برنامه درسی بررسی نماید.

خانه آخرت را برای کسانی قرار می‌دهیم که نمی‌خواهند در زمین برتری جویی و تبه کاری کنند. (قصص/۸۳)

راهکارها

۱- تناسب انتخاب با نیاز در عرصه زندگی. ۲- پرهیز جدی از چشم و هم چشمی و نگاه سطحی ۳- اثرگذاری سطحی نگری نجم‌گرایان، از اهداف مترتب بر زندگی فردی و اجتماعی. ۴- اهتمام به اصل، سیری ناپذیری انسان با نگرش تجمل‌گرایی «فخر علی قومه فی زینته قال الذین یریدون الحیاه الدنیا یا لیت لنا مثل ما أوتی قارون»: (قارون) با کوبه خود بر قوش نمایان شد کسانی که خواستار زندگی دنیا بودند گفتند ای کاش مثل آنچه به قارون داده شده به ما {هم} داده می‌شد). (قصص/۷۹)

۵- سخ دادن اسراف و تبذیر در تجمل‌گرایی. «وآتیناه من الکنوز ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبه» و ما آنقدر گنج به او دادیم که بر دوش بردن کلید آن گنجها صاحبان نیرو را خسته می‌کرد. (قصص/۷۶) ۶- مذموم بودن مصرف‌گرایی «وکلوا واشربوا و لاتسرفوا» (اعراف/۳۱) ۷- تعریف مرز و خطوط قرمز تجمل‌گرایی ۸- تفاوت نیاز و کاربرد با هدف تجمل‌گرایی رسول اکرم فرمودند: «خوشا به حال کسی که مسلمان باشد و زندگی اش به اندازه نیازش باشد». (بنائیان سفید، محمد، ۱۳۹۲) ۹- آسیب شناسی فرهنگ تجمل‌گرایی مفرط «قال انما اوتیته علی علم عندی»: قارون گفت من اینها را در نتیجه دانش خودم بدست آورده‌ام. (قصص/۷۸) ۱۰- تجمل‌گرایی در تقویت کدام فرهنگ و تولید استفاده می‌شود؟ که در فرهنگ مادیگری با تفکر لذت جوئی مطرح می‌شود و تولید این خواسته‌ها برای مصرف کالاهای لوکس و تجملی است. نتیجه

جدول شماره ۲: شبکه مفهومی کلید واژه‌های قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی

ردیف	کلید واژه	قرآن و عترت	رهبران انقلاب	قانون اساسی	استاد	مجموع
۱	دستاورد، دستاوردهای علمی، علم، علمی، فناوری، منزلت، منزلت علم	۷	۵	۱۲۰	۶۲۰	۷۵۲
		۰.۹۳۰۹	۰.۶۶۴۹	۱۵.۹۵۷	۸۲.۴۴۷	۱۰۰
۲	فرهنگ، فرهنگ اسلامی، فرهنگی، فرهنگ ایرانی	۱	۱۰	۷۶	۳۴۹	۴۳۶
		۰.۲۲۹۴	۲.۲۹۳۶	۱۷.۴۳۱	۸۰.۰۴۶	۱۰۰
۳	ملی، وحدت، وحدت ملی، اجتماع، اجتماعی، انسجام اجتماعی، جامعه، جامعیت، جمع، جمع گرا، جمعی، روحیه جمعی، مشارکت، مشارکت اجتماعی، انسجام	۳۴	۲۶	۱۷۵	۶۶۳	۸۹۸
		۳.۷۸۶۲	۲.۸۹۵۳	۱۹.۴۸۱	۷۳.۸۳۱	۱۰۰
۴	دانا، دانش، دانش آموز	۲	۶	۲۳	۱۵۱	۱۸۲
		۱.۰۹۸۹	۳.۲۹۶۷	۱۲.۶۳۷	۸۲.۹۶۷	۱۰۰
۵	ارتقاء، پرورش، تعلیم، تربیت، نظام تعلیم و تربیت، عدالت تربیتی، هدایت، آموزه، آموزه‌های قرآن	۳	۹	۱۲۰	۳۰۴	۴۳۶
		۰.۶۸۸۱	۲.۰۶۴۲	۲۷.۵۲۳	۶۹.۷۲۵	۱۰۰
۶	رسانه، نهاد، نهاد رسانه، ارتباط، ارتباطات، ابلاغ	۵	۲	۳۴	۱۸۶	۲۲۷
		۲.۲۰۲۶	۰.۸۸۱۱	۱۴.۹۷۸	۸۱.۹۳۸	۱۰۰
۷	ارزش، ارزش‌های اصیل، اصیل، اسلامی	۳	۱۵	۵۹	۲۴۰	۳۱۷
		۰.۹۴۶۴	۴.۷۳۱۹	۱۸.۶۱۲	۷۵.۷۱	۱۰۰
۸	زیست، سالم، سلامت، سلامت جسمانی، بدنی	۷	۲	۶۹	۶۹	۱۴۷
		۴.۷۶۱۹	۱.۳۶۰۵	۴۶.۹۳۹	۴۶.۹۳۹	۱۰۰
۹	اقتصاد، اقتصادی، مقتصد، حرفه، حرفه ای، کارآفرین، روحیه کارآفرینی، تجربه، ماهر، مهارت	۵	۸	۱۱۵	۱۴۶	۲۷۴
		۱.۸۲۴۸	۲.۹۱۹۷	۴۱.۹۷۱	۵۳.۲۸۵	۱۰۰
۱۰	خلاق، خلاقیت	۷	۹	۲۳	۸۲	۱۲۱
		۵.۷۸۵۱	۷.۴۳۸	۱۹.۰۰۸	۶۷.۷۶۹	۱۰۰
۱۱	اخلاق، اخلاق اسلامی، تقوا، تقوی، اسوه، مهر، مهرورز، مهرورزانه، امانت، امانتدار	۱۹	۱۴	۵۶	۱۷۵	۲۶۴
		۷.۱۹۷	۵.۳۰۳	۲۱.۲۱۲	۶۶.۲۸۸	۱۰۰
۱۲	خانواده	۴	۱	۱۹	۷۴	۹۸
		۴.۰۸۱۶	۱.۰۲۰۴	۱۹.۳۸۱	۷۵.۵۱	۱۰۰
۱۳	هتر، هنری، ادبیات، ادبیات فارسی، زبان، زبان فارسی، فارسی، زیبا	۷	۲	۱۵	۱۱۱	۱۳۵
		۵.۱۸۵۲	۱.۴۸۱۵	۱۱.۱۱۱	۸۲.۲۲۲	۱۰۰
۱۴	توانا، توانمند، توانمند ساز	۷	۱	۲۷	۴۶	۸۱
		۸.۶۴۲	۱.۲۳۴۶	۳۳.۳۳۳	۵۶.۷۹	۱۰۰
۱۵	سیاست، سیاسی	۱	۱۸	۲۷	۲۹	۷۵
		۱.۳۳۳۳	۲۴	۳۶	۳۸.۶۶۷	۱۰۰
۱۶	تبری، تولی، ولایت، امید، امیدوار، انتظار، منتظر، مهدوی	۴	۳	۴۶	۴۸	۱۰۱
		۳.۹۶۰۴	۲.۹۷۰۳	۴۵.۵۴۵	۴۷.۵۲۵	۱۰۰
۱۷	الگو، حق محور، حقیقت، حقیقت جو، صداقت، صلح جو	۵	۲	۱۲	۶۴	۸۳
		۶.۰۲۴۱	۲.۴۰۹۶	۱۴.۴۵۸	۷۷.۱۰۸	۱۰۰
۱۸	ایمان، آخرت، عبادی، معنوی، مذهبی، باور، خودباور، خودباوری، اراده، تقویت اراده، با فراوانی	۱۷	۹	۲۳	۸۴	۱۳۳
		۱۲.۷۸۲	۶.۷۶۶۹	۱۷.۲۹۳	۶۳.۱۵۸	۱۰۰
۱۹	انقلاب، ایثار، ایثارگر، فداکاری، مجاهدت، تلاش، تلاشگر، گذشت، شجاع، شجاعت، جهاد، جهادگر، مقاوم، ظلم، ظلم ستیزی	۲۳	۱۱	۳۸	۸۹	۱۶۱
		۱۴.۲۸۶	۶.۸۳۳۳	۲۳.۶۰۲	۵۵.۲۸	۱۰۰
۲۰	عدالت، عدالت خواه، عدالت تربیتی، عدالت گستر، عدل	۲۳	۴	۱۳	۲۸	۶۸
		۳۳.۸۲۴	۵.۸۸۲۴	۱۹.۱۱۸	۴۱.۱۷۶	۱۰۰
۲۱	قانون، قانون اساسی، قانونمند، صیانت، نظم	۱	۲	۲۹	۳۷	۶۹
		۱.۴۴۹۳	۲.۸۹۸۶	۴۲.۰۲۹	۵۳.۶۲۳	۱۰۰

جدول شماره ۲: شبکه مفهومی کلید واژه‌های قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی

ردیف	کلید واژه	قرآن و عترت	رهبران انقلاب	قانون اساسی	اسناد	مجموع
۲۲	آزاد، آزادمنش، آزادی، انتخاب، انتخابگر	۱۱	۱۰	۱۷	۲۱	۵۹
		درصد	۱۸,۶۴۴	۱۶,۹۴۹	۲۸,۸۱۴	۳۵,۵۹۳
۲۳	عقل، عقلانیت، عاقل، اندیشه	۹	۲	۳	۲۲	۳۶
		درصد	۵,۵۵۵۶	۸,۳۳۳۳	۶۱,۱۱۱	۱۰۰
۲۴	نشاط، بانشاط، شاد	۳	۰	۵	۱۰	۱۸
		درصد	۱۶,۶۶۷	۲۷,۷۷۸	۵۵,۵۵۶	۱۰۰
۲۵	حاکمیت، حکمت، حکومت، شان حاکمیت، مسئولیت، مسئولیت پذیری، مسئولیت پذیری همه جانبه	۴	۹	۲	۲۱	۳۶
		درصد	۱۱,۱۱۱	۲۵	۵,۵۵۵۶	۵۸,۳۳۳
۲۶	هویت، فردی، مصالح، مصالح فردی، ساحت، تفاوت، تکوین، جنسیت	۵	۳	۱۱	۴۵	۶۴
		درصد	۷,۸۱۲۵	۴,۶۸۷۵	۱۷,۱۸۸	۷۰,۳۳۳
۲۷	ایران، ایرانی، فرهنگ ایرانی، جغرافیایی، وطن، وطن دوست، اماکن مذهبی	۰	۵	۳	۷۴	۸۲
		درصد	۰	۶,۰۹۷۶	۳,۶۵۸۵	۹۰,۲۴۴
		مجموع کل	۲۱۷	۱۸۸	۱۱۶۰	۳۷۸۸
		درصد	۴,۰۰۵	۳,۰۵۱	۲۱,۷	۷۰,۸

جدول شماره ۳: دلالت‌های برنامه درسی از دیدگاه قرآن و عترت و رهبران انقلاب اسلامی

نتیجه آزمون	گروه بندی		دلالت‌های برنامه درسی از دیدگاه قرآن و عترت و رهبران انقلاب اسلامی	
	قرآن و عترت		رهبران انقلاب اسلامی	
	۱۱۰	۶۱۱		
ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی بالایی وجود دارد	۳۳	۸۴	اشتراک ندارد	اعتقادی، عبادی، اخلاقی (۱)
	۷۷	۵۲۷	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت سیاسی - اجتماعی (۲) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی بالایی وجود دارد	۴۱	۱۵۶	اشتراک ندارد	سیاسی - اجتماعی (۲)
	۶۹	۴۵۵	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت زیستی و بدنی (۳) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی وجود دارد	۸۴	۴۸۴	اشتراک ندارد	زیستی و بدنی (۳)
	۲۶	۱۲۷	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت زیبایی شناختی و هنر (۴) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی پایین وجود دارد	۱۰۰	۴۲۹	اشتراک ندارد	زیبایی شناختی و هنر (۴)
	۱۰	۱۸۲	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت اقتصادی - حرفه ای (۵) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی پایین وجود دارد	۹۳	۵۱۲	اشتراک ندارد	اقتصادی - حرفه ای (۵)
	۱۷	۹۹	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت علمی و فناوری (۶) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی پایین وجود دارد	۸۱	۵۷۸	اشتراک ندارد	علمی و فناوری (۶)
	۲۹	۳۳	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت تعقل و تفکر (۰۱) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی پایین وجود دارد	۱۰۱	۴۹۷	اشتراک ندارد	تعقل و تفکر (۰۱)
	۹	۱۱۴	اشتراک دارد	درصد همسویی
ساحت ایمان (۰۲) بین قرآن و عترت و دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی همسویی وجود دارد	۷۲	۳۵۴	اشتراک ندارد	ایمان (۰۲)
	۳۸	۲۵۷	اشتراک دارد	

جدول شماره ۳: دلالت‌های برنامه درسی از دیدگاه قرآن و عترت و رهبران انقلاب اسلامی

نتیجه آزمون	گروه بندی		دلالت‌های برنامه درسی از دیدگاه قرآن و عترت و رهبران انقلاب اسلامی	
	قرآن و عترت	رهبران انقلاب اسلامی	درصد همسویی	اشتراک ندارد
	۶۱۱	۱۱۰	درصد همسویی	اشتراک دارد
علم (۰۳)	۴۲،۰۰۶	۳۴،۵۵۵	درصد همسویی	اشتراک ندارد
	۵۵۲	۸۲	اشتراک دارد	اشتراک ندارد
	۹،۶۶۶	۲۵،۴۵۵	درصد همسویی	درصد همسویی
عمل (۰۴)	۹۴،۱۱۱	۹۰،۹۹۱	درصد همسویی	اشتراک ندارد
	۵۷۵	۱۰	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۷۱،۵۲۲	۲۸،۱۱۸	درصد همسویی	درصد همسویی
اخلاق (۰۵)	۶۰۹	۱۱۰	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۲	۰	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۷۱،۵۲۲	۲۸،۱۱۸	درصد همسویی	درصد همسویی
ساختار (۰۶)	۴۶۵	۷۵	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۱۴۶	۳۵	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۲۳،۹۰۰	۳۱،۸۲۲	درصد همسویی	درصد همسویی
هدف (۰۷)	۲۴۸	۸۲	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۳۶۳	۲۸	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۵۹،۴۱۱	۲۵،۴۵۵	درصد همسویی	درصد همسویی
محتوا (۰۸)	۲۴	۲۸	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۵۸۷	۸۲	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۹۶،۰۰۷	۷۴،۵۵۵	درصد همسویی	درصد همسویی
روش (۰۹)	۳۵۳	۵۸	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۲۵۸	۵۲	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۴۲،۲۲۳	۴۷،۲۲۷	درصد همسویی	درصد همسویی
خود (۰۱۰)	۳۸۴	۷۶	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۲۲۷	۳۴	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۳۷،۱۱۵	۳۰،۹۹۱	درصد همسویی	درصد همسویی
خالق (۰۱۱)	۱۲۱	۳۰	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۴۹۰	۸۰	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۸۰،۲۰۰	۷۲،۷۳۳	درصد همسویی	درصد همسویی
خلق (۰۱۲)	۵۵۱	۱۰۸	اشتراک ندارد	اشتراک ندارد
	۶۰	۲	اشتراک دارد	اشتراک دارد
	۹۸۲	۱،۸۱۲	درصد همسویی	درصد همسویی

دلالت‌های برنامه درسی

رابط

نتیجه گیری
 باشد و با توجه به جدول شماره ۲ که به صورت توصیفی مقایسه بین دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی (امام خمینی^{ره} و مقام معظم رهبری) با آیات و روایات می‌باشد با توجه به کلید واژه‌های احصاء شده از مفاهیم و اصطلاحات متون مرتبط با سبک زندگی باید

با عنایت به اینکه «واکاوی مفهومی سبک زندگی اسلامی ایرانی از دیدگاه مقام معظم رهبری و دلالت‌های آن بر برنامه درسی (آیات و روایات)» می

جوادی آملی، *مفاتیح الحیاء*، مرکز بین‌المللی نشر اسراء، قم، ۱۳۹۱

الحرّ العاملی، محمد بن الحسن، *وسائل الشیعه*، مؤسسه آل‌البتیت علیهم‌السلام لإحیاء التراث، قم، ۱۴۱۶ق

حرّ عاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعه*، آل‌البتیت، قم، ۱۴۱۴ق.

حرانی، ابن‌شعبه، *تحف العقول عن آل‌الرسول صلی‌الله‌علیهم*، چاپ علی‌اکبر غفاری، قم، ۱۳۶۳ش

حق‌پناه، رضا، *مجله فلسفه، کلام و عرفان*، شماره ۱۴، پاییز ۱۳۷۷

رقی، احمد بن محمد، *المحاسن*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ق.

شریف‌الرضی، محمد بن حسین، *شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید*، ۱۴۰۴

شعیری، محمدبن محمد، *جامع الأخبار*، نشر مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۰۶ق

شهیدی، سیدجعفر، *نهج‌البلاغه*، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۷

شیبانی، محمد بن حسن، *الجامع الصغیر*، بیروت ۱۴۰۶/۱۹۸۶.

شیخ صدوق، *الخصال*، نشر جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۳ق

شیخ صدوق، *کتاب من لایحضره الفقیه*، تصحیح: علی‌اکبر غفاری، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ج: دوم، ۱۴۱۳ق

شیخ صدوق، *معانی الأخبار*، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۷

صالح، صبحی، *نهج‌البلاغه*، نشر مؤسسه دار‌الهجره، قم، ۱۴۱۴ق

طباطبائی بروجردی، سید حسین، *جامع احادیث الشیعه*، نشر المطبعه العلمیه، قم، ۱۳۸۳

طباطبائی، سید محمدحسین، *تفسیرالمیزان*، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ۱۳۸۲

ساحت‌های شش‌گانه (۱- اعتقادی، عبادی و اخلاقی

۲- سیاسی - اجتماعی ۳- زیستی و بدنی ۴- زیبایی‌شناختی و هنر ۵- اقتصادی - حرفه‌ای ۶- علمی و فناوری) عناصر برنامه درسی (۱- تعقل و تفکر ۲- ایمان ۳- علم ۴- عمل ۵- اخلاق)، عرصه ارتباطی چهارگانه با برنامه درسی (۱- خود ۲- خالق ۳- خلق ۴- خلقت) و مولفه‌های برنامه درسی (۱- ساختار ۲- هدف ۳- محتوا ۴- روش ۵- ارزش‌یابی) که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و نیز برنامه درسی ملی ذکر شده است و در این مقاله کلیه متون انتخاب شده از ۳۶۴ آیه از قرآن و ۱۴۴ حدیث از ائمه معصومین (علیهم‌السلام) که مرتبط با سبک زندگی بوده است با چهار مولفه‌ی مذکور و در مقایسه با ۱۱۰ متن مرتبط با سبک زندگی امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بررسی شده است که باید در تدوین برنامه درسی و محتوای کتب درسی مورد استفاده قرار گیرد، که در این یافته‌ها مشتمل بر ۵۳۵۳ کلیدواژه در ۲۷ شبکه مفهومی بیان شده است.

منابع و ماخذ

آلبویه، علی، *الفتیة ابن‌مالک*، نشر عالمه، قم، ۱۳۸۳

آمدی، ابوالفتح، *غرر الحکم و درر الکلم*، نشر دارالکتاب الاسلامی، قم، ۱۳۷۵ق

بخاری، محمدبن اسماعیل، *صحیح البخاری*، مقدمه محمدمنیر دمشقی، بیروت ۱۴۰۶/۱۹۸۶؛

بنائیان سفید، محمد، *مقدمه‌ای بر مهندسی پیشرفت و سبک زندگی اسلامی-ایرانی؛ مبتنی بر منویات مقام معظم رهبری*، ۱۳۹۲

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای شورای فرهنگی، اجتماعی زنان، ۱۳۶۹/۱۰/۱۶

پاینده، ابوالقاسم، *نهج‌الفصاحه*، نشر خاتم‌الانبیاء، اصفهان، ۱۳۸۳

- طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، نشر شریف رضی، قم، ۱۳۷۰
- نباتی، علی اکبر، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال، نشر حبل المتین، ۱۳۹۴
- طوسی، محمد بن حسن، الامالی، دارالثقافه، قم، ۱۴۱۴
- نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، نشر آل البيت، بیروت، ۱۴۰۸ هـ ق.
- عراقی، مجتبی، عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیة، نشر سید الشهداء، قم، ۱۳۶۲
- هندی، حسام الدین، کنز العمال، نشر دائرة المعارف العثمانیه، حیدرآباد، ۱۳۶۴ ق
- عطایی، محمدرضا، مجموعه ورام آداب و اخلاق در اسلام، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۹۰
- علاسوند، هنجارشناسی سبک زندگی دینی) تبیین سه اصل محوری)، زن در فرهنگ هنر، دوره ۵، شماره ۱، صص ۶۲-۴۵ بهار ۱۳۹۲
- علامه مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، نشر موسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت (ع)، تهران، ۱۴۰۴ق
- قضاعی، محمد بن سلامه، شرح فارسی شهاب الأخبار، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۶۱
- قمی، عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، نشر اسوه، قم
- کاویانی، محمد، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، انتشارات سبحان، ۱۳۹۱
- کلینی، الکافی، نشر دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، تهران، ۱۴۲۱ق
- لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواعظ، نشر موسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت (ع)، تهران، ۱۳۷۵
- مجلسی، محمد باقرین محمدتقی، احتجاجات، نشر اسلامیة، تهران، ۱۳۷۸
- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، ۱۴۰۳ق.
- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم: دارالحديث الاولى، ۱۳۸۱
- مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، نشر دار الحديث، مصر، ۱۴۱۲ق